

לי"ג חדשי השנה, כל יום רומז לחודש שלם, כן שמענו מכבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זל"ב.

אגרא דלנה, פקודי, ד"ה ביום החדש הראשון (לא, ג).

פסח

שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות (פסחים ו). שמעתי מאדמו"ר זללה"ה: כי חיצת "שואלין" הוא לשון נקשה. ורז"ל שזריך כל אדם לנקש ולהחמק מהשי"ת קודם הפסח שיעזור לו

לאשמה בה (ה, כו). שמעתי מהרב הקדוש רבינו מנחם מענדיל זלוק"ל מרימנאב: שהמנהג היה מקדם כשסיים הקורא לקרות פרשת ויקרא שמסיימת "לאשמה ז"ה" היו הקהל עונין אחריו ל'אל א'שר ש'צת מ'כל ה'מעשים צ'יום ה'שציעי, שהוא ר"ת "לאשמה ז"ה" א).

מאור ושמש לפ' החדש ד"ה נגמ' פסחים (ק"ו, ג).

חודש ניסן

קבלנו: דלותן הי"ג ימים הראשונים דינסן, ימי הקרנת הנשיאים, המה כח כללי

(א) ומפרש שם הדברים. וז"ל: גאולת ישראל תלויה בתשובה שאם ישראל עושים תשובה נגאליים. ולכן מסיימת פרשת ויקרא בחיבות "לאשמה בה" שהוא נוטריקון ליאל אישר ש'בת מ'כל ה'מעשים ב'יום ה'שביעי. שכמו שהקרבות מכפרים כן שמירת שבת ג"כ מכפרת. שכל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו. וכשנוכה לשמור שבת כהלכתו נוכה לגאולה העתידה כמו שאמר ד"ל (שבת ק"ח). אלמלי שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאליים.

רמז זה מובא בעוד ספרים וכ"א מפרשו לפי דרכו. עיי' "ילקוט אוהב ישראל" פי' ויקרא ובהערות שם. (ב) ומסיים שם: וזכי הראות יכולין להתבונן בכל יום איזה מאורעות יהי' בחודש אשר הוא נגד היום ההוא. וכבוד אדמו"ר הרכ הק' מהרי"ע (מלובלין) היה כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה ככל חודש כנודע הדבר בפירוסם לחבורתנו קדש. ובאותו השנה שנתבקש בשיבה של מעלה בחדש מנחם. לא כתב רק עד מנחם (אב). והענין הוא בפרסום.

עוד בענין י"ב נשיאים והקשרם לימי הפסח ראה בקוני' "שערי ציון" שער כא שכתב ד"ל: ושמעתי ממורי שיי"ב נשיאים היו כנגד הי"ב מנהיגים (המוזכרים בספר יצירה). ע"כ. ועיי"ש מ"ש כביאור הדברים. ועיי' לעיל ב"מנחם ציון" כשלח ד"ה בסעודת ליל פי' אמור.

יוס לחכמה חדשה ולשכל זה יותר, איך להכין עצמו בקדושה וטהרה יתירה. ור"ג סבר שמי שצמות, רז"ל לאו כל אדם זוכה להשיג השלשים מעלות ולקבל את ענש כבוד מלכותו ית' בצממת, לכן הוא מיקל ואומר עכ"פ שמי שצמות די להתמיד בזה.

וענין השמי שצמות הוא, לפי שכל ימי החול אנו צנחנים עבדים כעבד המקבל פרס מיד הממונה על צית המלך, כמ"ש (דברים ה, יג) ששת ימים תעבוד וגו' ויוס השביעי שבת לה' אלקיך, רז"ל אבל ביום השבת מתגלה לנו בכבודו צמכותו ואלהותו ית' כמלך המתגלה לבניו להשתעשע עמהם צאהבה ותענוג ושמחה, כמו שאומרים (בתפילת שבת): ישמחו צמכותך שומרי שבת וקוראי עוגג. ולכן צויה לנו השי"ת לקיים מצות זכור ושמור, היינו שיקשר את עצמו בקדושה של שבת בדביקות גדול וצאהבה יתירה כל כך עד שלא יסח דעתו מהקדושה, אפילו צימי החול יזכור וישמור ויטפה מתי יצא השבת השמי לקדשו ביתר שאת כמ"ש (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות וגו', רז"ל שיהא השמירה כל כך עד שיטפה לעשות בשבת הבע"ל צאהבה יתירה.

ובאמת יש בכל דור בני עליה שמקיימין כך, אך מועטין הם. לכן אמרו חז"ל: אלמלי שמרו ישראל — כולם יחד, את השמי שצמות כנ"ל, היו נגאלים, לפי שהיו יוצאים לגמרי מהנהגת ימי החול, דהיינו מעבדות לחירות. וזהו שאמר ר"ג שמי שצמות, רז"ל אף על ידי שמירת השמי שצמות נוכל לזכות שיחגלה כבוד מלכותו צ"ב. בשם אדמ"ו מוהר"ם זללה"ה (ג). שפתי נדיקים. אגמח (כו, ג).

לקיים המצות החלויים בחג הק' הזה כתיקונם, דהיינו להשנית מלבו השאור והחמץ שלו בכל יראה ובכל ימצא שום רושם ח"ו, כי חמץ בפסח אומר בכל שהוא, ואח"כ צריך לדרוש ולחקור באיזה הכנה יבין עצמו ע"פ דיני תורחיו הק'. עכ"ל.

ולפי זה נוכל לומר שאין בין ח"ק לרבן גמליאל, ששיניהם לדבר אחד מתכוונים, רק משמעות דורשין איכא ביניהו. דהנה ידוע שתיקר כונחיו בעשיית המצות של החג הק' הזה הוא כדי לחבר אשת נעורים עם דודה צאהבה ואחזה וריעות, כי הוא עת לחננה כי בא מועד נאחיו ממזרים בגאולה שלימה מעבדות לחירות על ידי התגלות אלהותו ומלכותו ית', כמו שאיחא (הגש"פ) ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך וכו'. וכן על ים סוף נתגלה בכבוד מלכותו, כמו שאנו אומרים (בתפילת ערבית): מלכותך ראו בניך צוקע ים לפני משה וכו'. לכן בעת רגון הואת אנו עושים כל התיקונים האמורים בחורה הק' כדי לצאת מעבדות היל"ר המכונה בשם שאור שבעיסה (צרכות יו.), ולבא לקדושת מנה כידוע וע"י זה זוכה במהרה לגאולה השלימה וכימי נאחיו ממזרים יראנו נפלאות, שיחגלה כבוד מלכותו עלינו ונראהו עין בעין, כמ"ש ונגלה כבוד ה' לעיני כל בשר וגו'.

ולכן סבר הח"ק שצריך להתמיד בשאלה וצדרישה הנ"ל שלשים יום קודם לפסח, והוא כנגד השלשים מעלות שהמלכות ניקנית בהם (אבות פ"ו מ"ד) דהיינו לקבלת עול מלכות שמים צריכין לעלות בשלשים מדרגות זו למעלה מזו, וכן בכל יום מאלה השלשים יום, יצא בכל

(ג) בס' "אור הנר" באמ"ק לפסח. מובאים הדברים בקיצור בשם רבינו וראה מאמר הבא מס' קה"י ובהערה שם. בהגש"פ "מראה יחזקאל" בריש ההגדה (ד, א) מובא חלק מפירוש זה ועוד ממאמרי רבינו בחוספת הסבר

מלכות, ומלכות נקנית בשלושים מעלות (אבות פ"ו מ"ד"ד).

שואלין ודורשין שלושים יום קודם החג (פסחים ו). עיקר החג הוא במלכות. ושמעתי ממורי טעם למה שואלין ודורשין קודם החג שלושים יום, לפי שהוא בחינת

קלות יעקב, ערך חג.

מהמח. וז"ל: שמעתי ממורי ז"ל שזו היא פלוגתא שבין ר"ג לרבנן. דל"ג סגי בהכנה ב' שבתות לפי שהיה צדיק גדול, אבל חכמים רבירו כנגד מרת כל אדם. לכך הצריכו שלשים יום. שיהיה בזה אתערותא דלתתא. והנה מצינו חילוק בין שבת ליו"ט. [כדאמרינן] בתפלה בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת כו'. וגם אמרינן בתפלה מקדש השבת, וביום טוב אמרינן מקדש ישראל והזמנים, ובגמ"ש (פסחים ט): איחא שבת משמיה מקדשי ליה כו'. וצריך להבין ביאור הדבר דאיחא בהגדה שפרעה לא גזר וכו' ושמעתי ממורי ז"ל דיש ב' עניני תשובות. הא' הוא אתערותא דלעילא — כל אחד לפוס שיעורא, כמ"ש (ישעיה כא. יא) כארץ חוציא צמחה כו' [וכפירוש הבינה לעתים על הפסוק (שם יא. ט) כמים לים מכסים וגו'. דהשפע יורד מלמעלה בשוה וכל אחד מקבל כפי הבנתו. הכמו כן בים הגדול יש הרים וגבעות ובקעות. וכל מקום שהוא עמוק יותר מקבל מים יותר]. והנה כארץ חוציא. דהיינו שאינה נודעת רק מוציאה בלבד בלי זריעה. אבל גינה מצמחת הזריעה כו'. והנה כמו כן בשבת קדוש יורד נשמה יתירה על כל אחד מישראל, אבל ביום טוב צריך הכנה, כמו שאיתא (תגינה ב.) כדרך שבא ליראות כו'. כי לא שם חלקנו כהם כו', כי אנחנו מעוררין חסדי השי"ת וכמו שאמרינן שעשה ניסים כו' בזמן הזה.

ועל כן נקראין "מועדי" ה'. דלא שרי באתר פגים. ושמעתי ממורי ז"ל דלכך נקרא "מועדי" ה'. שהשי"ת מחוועד עמו. ועל כן צריכין לעשות הכנה מעליא. וידוע שכשמקבלין אורח הגון צריכין להכין את עצמו בב' דברים. דהיינו לתקן דירה נאה וגם כלים נאים. וכמו כן הכנה זו של יום טוב צריכה להיות בשני אופנים. הא' לענין הדינין והתנהגות שנוגע ליו"ט כמו הלכות פסח והלכות יו"ט. והב' לקבל קדושת החג. וצריך לזה הדבר מוסר ותשובה לטהר המחשבה והדבור כדי להיות כלי קיבול לחול עליו קדושת החג. והנה אמרו חכמים ז"ל (ברכות ל:) חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כו'. וצריך להבין הדלא זה תלויה בקומם ממתת אם שעה או שתיים קודם התפלה. וגם מהו ענין שהי' זו. אבל הענין הוא שגם בשעה זו היו מתפללין להשי"ת להכניע היצה"ר שלא לבלבל המחשבה, בכדי להתפלל בכוונה. והוה שאמרו שהיו שוהין שעה אחת. ובאותו שעה היו מתפללין להשי"ת שיכוונו לבם אח"כ בשעת קריאת שמע ותפלה. והנה כמו כן בענין קבלת קדושת החג: שלנו צריך לזה תפלה ובקשה מהשי"ת שיהיה בתומכי דינו לקטש מעשינו ולייחד לבבינו אליו בחג הקדוש הבע"ל. והה"ש "שואלין" רצ"ל על התפלה הנ"ל. וגם "דורשין" שצריכין ללמוד הדינין והנהגות כל זה צריך להיות קודם החג לכל חד כדאית ליה. עכ"ל. [ועי' עוד בקונ' "שערי ציון" שער טו"ב עיי"ש].

ועי' לעיל ב"מנחם ציון" פ' ויקרא סעודה שלישית, ופ' מצורע סעודה שלישית. לדברי מסדר הס' "בארת המים" כמאמרים לשבת הגדול. הכונה למורי כאן הוא לרבה"ק מרימנוב [אף שעפ"י רוב כוונתו לרבו הרה"ק (החווה) מלובלין].

וביאור הדבר כאריכות מובא ב"בארת המים" שם בשם הרה"ק רצ"ה מרימנוב, וז"ל: פתח הרה"ק [הרצ"ה מרימנוב] ואמר: אמרינן בגמ' פסחים שואלין ודורשין בה' פסח שלשים יום קודם הפסח ושכ"ג אומר שתי שבתות. והנה יש להבין דכיון דשניהם מקרא אחד דרשו מקרא דיעשו כו"י את הפסח במועדו. אם כן אמאי תפס הת"ק הלשון "יום" ורשב"ג הלי' "שבתות". היה להם לשניהם לתפוס לשון אחד. או היה לו להת"ק לקצוב זמן הדרשה בשבתות. או שהיה לו לרשב"ג לקצוב זמנה בהימים. ואמר בזה"ל: אני אפרש בטעמו של רשב"ג. והנה איתא במס' אבות (פ"ו. ד) המלכות נקנית בשלשים מעלות והתורה כארבעים ושמונה דברים. וצריך להבין הא קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (וזה"ק אחרי עג): ואמאי נקט אצל מלכות מעלות ואצל התורה דברים.

אך פירוש הדברים הוא כך. והנה ידוע דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע (ברכות נח.). והנה אנו רואין כשהמלך רוצה לנטוע מבייתו וצריך להתאכסן בדרך אצל אחד מאנשיו. אי טרם בואו מכינין מקום אכסניא נאה

ואלו עוברין בפסח כותח הכבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי (פסחים מז.). וזפירש"י אלו עוברין עליהן צבל יראה ובל ימלא. ותוספות (ד"ה ולאו) מפרש' אלו עוברין מעל השלחן(ה). פירושו(ה) כי פסח הוא זמן הגאולה השלימה לבני ישראל, ואז מתנוצץ אמונת ישראל עד שיכולים לבא אל תכלית הידיעה השלימה בלתימת מציאותו ית"ש, איך הוא טובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה. ואז יתבייש לחשוב מחשבות זרות, מחמת שיאמין בלמונה שלימה

שהקב"ה יודע כל מחשבותיו. יש רגע אחד בלתי הלילה שבו נכנסו ישראל צמזרים אל האמונה השלימה כמ"ס (שמות יב, כט) ויהי צמזי הלילה וגו', וזה הדבר הוא נצחי גם לדורות. ואף עתה אם ישמור האדם את עצמו מחלילת הלילה משום פניה ומחשבה זרה, רק יעמיק את שכלו במחשבות קדושות וטהורות עד שיעבור עליו אותו הרגע, אזי יוכל לבא אל האמונה השלימה שבאו אז בלתי ישראל ממזרים. והדבר הזה הוא נצחי בכל שנה ושנה לולא עוונותינו המדלילים בינינו לבין אבינו

ומהודרת מאוד המצויירת בציורים נאים ויפים ומעוטר באבנים טובות ודברים יקרים שיהיו לכבוד המלכות. וכאשר נגמרה מלאכתם אזי הקרובים למלכות יקדמו בואם לראות הכנת המקום לפני המלך. והגם שימצאו הכירה נכונה לפני המלכות. עכ"ז יאמרו אמת הדבר אשר כשר הדבר לפני המלך עכ"ז כלום חסר מבית המלך. ולפי ערך כבוד המלכות כמה נחשב הוא. ואזי ישתלרו לעשות עוד ציורים אשר יהיו יפים ביותר מבראשונה ויכניסו דברים יותר יקרים מבתחלה. ואח"כ כאשר יראו עוד הפעם האכסניא מהודרת ביותר מקדם קדמתה יאמרו לפני המלכות אין זה נחשב לכולם. וישתדלו עוד להרבות כיפיה ותפארתה. ויעשו הכנה יתירה מבתחילה. וכל מה שיבואו למעלה יתירה וגדולה מבראשונה יחתרו להגדיל במעלתה. וכן יעשו מדי יום ביומו עת בואם לראות ריח המלכות. וזה פ"י המשנה המלכות נקנית בשלשים מעלות. רצ"ל שצריך לילך ממדרגה למדרגה שלשים מעלות עד שיגיע למדרגה העליונה כח"י מלכות.

נמצא לפי זה נוכל לימר זה כוונת הת"ק שואלין ודורשין בהלכות פסח שלשים יום קודם הפסח. רצ"ל ע"ן כי בחג הפסח הקדוש הוא התגלות המלכות שאז בא המלכות אלינו. וצריך כל אחד מישראל לפנות לו מקום לכבוד המלכות. ולזה אמר שואלין ודורשין היינו שכל אחד מישראל ישאל וידרוש מעם חבירו בהלכות פסח איך יוכל לבא לבחינת מלכות. ואמר הת"ק שלשים יום. צריך לעשות הכנה שלשים יום. כי המלכות נקנית בשלשים מעלות. והנה התנא רשב"ג בשמעו דברי הת"ק גמר אומר בלבבו הלא בני עליה מועטים המה. ומעטים המה האנשים אשר יוכלו לחגור עז במתנם לכל יסחו דעתם מהעבודה והדביקות כל שלשים עדי גיע לבחינת מלכות. ומה יעשו האנשים שאינם בעלי מוח ושכל שיוכלו להיות במדרגה כזו להיות ביכולתם כל שלשים יום להיותם רבוק אך אחרי ההכנה הלזו ולא לעסוק בשום מ"מ. ולזה בא התנא רשב"ג ברחמניות לבבו לומר שתי שבתות די ההכנה הזאת. והוכחתו ממאמרם ז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד הן נגאלין (שבת ק"ח) מזה מוכח כי די בהכנת שתי שבתות עכ"ל.

(ה) ב"תורת מנחם" בסוף הספר מובא מאמר זה רק בחלקו הראשון. ב"שפתי צדיקים" (אגדתא כו. א) ו"אור הנר" (לפסח) מובא המאמר בשנינויים והוספות. שיבואו להלך כאן בעהרות.

(ו) כ"אור הנר" וכע"ז בשפ"צ: נואה על פי מה שאמר הכתוב (שמות יב, מב) הוא הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם כי כליל התקדש החג מתנוצץ על ישראל אור קדוש מאוד עד שיכול כל אחד לבא להאמונה השלימה וידיעה אמיתית במציאותו ית". איך הוא טובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה. וע"ז זה יתבושש לחשוב שום מחשבה חרץ מתורה ומצות. כי יתגלה לו האמת שהקב"ה יודע מחשבותיו. ויש רגע בחצי הלילה הלזו שאם ישמור האדם את עצמו ממחשבות זרות רק יעסוק במחשבות קדושות אוי כשכב הרגע של חצות לילה שבו נכנסו ישראל בהאמונה השלימה כעת צאתם ממצרים יוכל לבא אז לידי האמונה השלימה שבאו כעת הגאולה. והנה המניעה הגדולה אשר על ידה לא יוכל האדם לבא לאמונה שלימה ועבודה החמימה הוא העונות. אשר על ידם נעשה מסך מבריל בינו לבין הבורא ית"ש.

מעשיהם, כי עזמיות ישראל הוא קדוש וטהור
 נצר מגזע קדוש, רק שהעכו"ם מחטיאים אותנו
 וגורמים להבדילנו מאבינו שבשמים, ולריכין אנו
 לבערם ולכלותם מן העולם על ידי תורה ותפלה
 ומעש"ט, אמנם ביותר נוכל לומר עריצים
 ולהכריח כל החושים והקוליס על ידי אכילתנו
 בקדושה ובטהרה כמבואר בספרים הקדושים.
 וכמ"ש (תהלים כג, ה) תערוך לפני שלחן נגד
 צוררי, כי על ידי השלחן אשר לפני ה' ניכר
 ההבדל וההפרש בין עכו"ם הטמאים ובין
 ישראל עם קדושים. כמו שאמר התנא במס'
 אבות (פ"ה, יט) מה בין תלמידיו של אברהם
 אבינו לתלמידיו של זלעם הרשע תלמידיו של
 אברהם אבינו אוכלין צבואה"ו ונוחלין לעוה"ב
 אבל תלמידיו של זלעם הרשע אוכלים צבואה"ו
 ויורדין לבאר שחת, רצ"ל עכו"ם כשהם אוכלים
 הם מכלים את הברואים של הקב"ה, שהורגים
 בהמות וחיות בזון לבס שבזיל חמדת לבנם
 ותאותם הרע למלאות כריסם, אבל ישראל
 הקדושים שהם אוכלים כדי חייהם וסיפוקם
 למען יתקו לבס לעבודת השם יתברך, ועל ידי
 זה הם מעלים את הדברים שהם אוכלים
 לקדושה, שעל ידם יתגדל כבוד הנורא יתברך
 במה שמצרכים ומשצחים להשי"ת בשעת
 אכילתם. על כן לא יקומו רשעים במשפט
 וחטאים בעדת נדיקים המתוועדים אל שלחנם

שבשמים אשר בעבור זה אין אנו יכולים לעלות
 ולראות את כל זה.

והנה ידוע שמכל עבירה שאדם עובר נכרא
 משחית אחד רח"ל המקטרג עליו ומונעו
 מעבודת הנורא ית'. ואם אין הפגם רק
 במחשבה ולא במעשה, אזי גם המשחית הזה
 הוא רק חלק רוחני, ויכול בקל להעבירו ע"י
 הדיבור בתורה ובתפילה. אבל אם פגם ח"ו
 במעשה, ובפרט אם שנה ושילש ח"ו, אז
 מתלבש חלק הרע הזה באדם רשע או בעכו"ם
 [או צבהמה וחיה או בשאר נכרא שמויק אותו
 בפועל]. ונמצא על ידי עונותיו בורא על עצמו
 אדם רשע המייסרו ומנערו, ואין לו שום חקנה
 עד שיבער את [המשחית] הרע הזה מן העולם.
 כי כל זמן שברע הזה בעולם לא יניח אותו לנצח
 אל עבודת ה' באמת ובתמים.

וזה הטעם אשר שלח ה' מגפות גדולות על
 המצרים כדי להשמידם ולכלותם, ויהא יכולת
 לישראל לנצח אל תכלית השלימות. וז"ש (שמות
 יב, כז) ואמרתם ונח פסח הוא לה', רצ"ל
 שעשה צהם זניחה והריגה, כדי שע"י זה נצח
 [אל ה'] אל האמונה עבודה השלימה.

ובאמת גם דבר הזה הוא נחמי, שהעת הזאת
 הוא מסוגל בכל שנה לעשות נקמה בעכו"ם,
 שהם עומדים עלינו להפרידנו מהנורא יתברך,
 כמ"ש (תהלים קו, לה) ויתערבו בגוים וילמדו

(ז) שם: לעבודת ה' [באמת].

(ח) בשפ"צ ואוה"י: וכן בכל שנה נוכל לבא למעלה הזאת בזמן הזה. והנה ידוע הטענה הגדולה שיש לישראל על
 עונם, בעבור שהם נטמעים בין אומות העולם כמו שנאמר (שה"ש א. ו) בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את
 הכרמים וכד' (עי' פירש"י שם). כי באמת כל עצמיות ישראל הוא קדוש וטהור נצר מטעו ית' ומגזע קדוש שהם
 אבותינו הקדושים. אך מחמת שהם נתונים בצרה וכשביה תחת יד שרי האומות, והם מכריחים אותם לילך
 כדרכיהם ולא ניכר ההבדל שביניהם רק מה שאמר דוד המלך ע"ה: תערוך לפני שלחן נגד צוררי. רצ"ל מן
 האכילה ושתייה ניכר החילוק שבין ישראל ואוה"י. כי הם אוכלים לשובע בטנם ומכלים ברואי השי"ת בדצח"מ
 בעבור חמדת תאותם וזיון לבבם שיהא להם כח לגזול ולרצוח. וישראל אוכלים לשובע נפשם כדי סיפוקם
 לעבודת הבורא ית"ש ומעלים את הניצוצות קדושים שכחוך אכלם כמה שנותנים כח וגבורה בהם להלל ולשבח
 להשי"ת.

מבואר בספרים הק'. וכאשר יתבערו הם מן העולם או יתבעל מעלינו כל המדות רעות שלהם שהוא השאור והחמץ שזינינו.

אמנם רש"י ז"ל פירש בפסח שזה הזמן גורם שיתבערו צבל יראה ובל ימצא, אבל לא פירש על ידי מה הם עוברין מן העולם, והתוספות פירשו יותר והוסיפו על דברי רש"י באמרם ואלו עוברין מעל השלחן, רצ"ל על ידי השלחן הטהור, זה השלחן אשר אנו מסדרים בלילה הזה על ידי התיקונים והטיבולים שאנו עושים על השלחן, זרע רשעים נכרסים, ויקוים בנו ואת רוח הטומאה לעביר מן הארץ אמן.

דברי מנחה, חו"מ, שפ"ג, א"ד.

הענין שמתנות עניים נאמר בתורה (דברים טו, א"י) גבי שאר מועדות, ובפסח לא נאמר, ורק בשו"ע (או"ח סי' כט) איתא שצריך לקנות חטים ולחלק לעניים. שמעתי ממורי ז"ל על הפסוק (ישעיה נה, י) כי כאשר ירד הגשם והשלג וגו' ושמה לא ישוב [כי אם הרווה וגו'] דמשמע דלאחר כך ישוב. והוא, דעל ידי מאכל האדם נקדושה, שעובד השי"ת, אזי הניחץ הקדוש חוזר לשרשו. ועל כן בשאר

לאכול נקדושה ונטהרה, ובפרט בליל התקדש חג הפסח שמסדרין השלחן במנה ובמרור וארבע כוסות וכל התיקונים אשר תקנו לנו חו"ל, נודאי על ידי זה כל הרשעים הם מתבערים מן העולם ולא יראה ולא ימצא מהם שום שריד ופליט.

והנה ידוע (עי' ב"ר פת, ה) שהארבע כוסות הם כנגד הארבעה גאולות מצרים מדי צבל אדום שעתידי הקצ"ה להכניע אותם ולבערם מן העולם שלא יזכרו ולא יפקדו עוד. ובזה יש לפרש משנתינו, דהנה קשה לרש"י על לשון המשנה ואלו עוברין בפסח, דלפי הפשט היה לו לומר ועל אלו עוברין בפסח, דהו משמע שפיר על אלו המאכלים עוברין בפסח, אבל מדקאמר ואלו עוברין, משמע דקאי עלט) הערבויא בישא שאנו מעורבים בהם שהם ענמן עוברין מן העולם בפסח, כי זה הזמן גורם שיסתלקו מן העולם לגמרי צבל יראה וצבל ימצא עוד בעולם. וקחשיב התנא את ד' אומות המצירים את ישראל בארבע גליות, והם: מצרים צבל מדי אדום, [וזהו] מה שאומר שבר המדי וכו' וזיתום המצרים וכו', רצ"ל המדות רעות של כל אחד מכונה בשם הזה, זה מכונה בשם כותם, וזה בשם חומץ, והטעם

(ט) בשפ"צ ואוה"י: ועפ"י דברינו אלה יובן דברי התנא במשנתינו שאומר: ואלו עוברין בפסח. דלכאורה אין הלשון מדוקדק שהיה לו לומר ועל אלו עוברין על כותח וכו'. אלא ודאי כונתו על אומות העולם שמשעבדין בישראל שהם כלים ועוברין מן העולם בפסח. על ידי מעשים טובים הנעשים בעדו ישראל בחג הפסח. וזה שפרש"י עוברין בכל יראה וכל ימצא. רצ"ל צריך להכניעם ולהעביר אותם מכל וכל שלא יראו ולא ימצאו עוד בעולם על ידי ביעור חמץ מה שכל אחד מישראל יבטל מלבו את השאור והחמץ שקיבלו מהם. היינו המדות רעות שנהגו בהיותם משועבדים להם בגלות. וז"ש כותח הכבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצוי. רצ"ל גלות מצרים ובבל ומדי ואדום. כולם יתבערו מן העולם ע"י שיבערו ישראל המדות רעות שיש בכל אחד מהאומות האלה. ולפי שכל אחד מעשיו משונים. לכך קורא שם המין המצוי שם באותו מדינה. מה שאין כזה במדינה אחרת. להודיע שע"י שיבערו ישראל את השאור והחמץ הם המדות רעות שלהם ממילא יתבערו גם הם מן העולם. ובעלי החוס' מפרשים: ואלו עוברין מן השלחן כו'. רצ"ל הם סוברים עיקר הביעור שלהם הוא ע"י השלחן שאנו מסדרין בלילה הזה במצות ומרור וטיבולים וארבע כוסות וסיפור הנס ע"י יא זרע רשעים נכרת. ח"ש: ואלו עוברין מן השלחן. רצ"ל מן השלחן יבא מפלת רשעים. וחשונות צדיקים מדי מעתה וגו'.

מועדות נאמר מתנות עניים, כי לרין לנדקה, ועל ידי זה נחעלה גם כן האכילה ושחיה שלו. אבל בפסח שכל האכילה בקדושה אין לרין למתנות עניים, ועל כן לא נאמר בתורה גבי פסח מתנות עניים. רק בשו"ע איתא שרין לקנות חיטים לחלק לעניים, מפני שאין אנו אוכלין גם המזה בקדושה, ואם כן חזר הדין כמו בשאר מועדות שרין למתנות עניים⁽¹⁾.

⁽¹⁾ הגש"פ מראה יחזקאל, ד"ה כהא למחא עינא (י, א)

להגדה של פסח

אילו היה שם לא היה נגאל. שמעתי מדודי הנדיק רבי ר' משה [מסמבור] ז"ל בשם רבו הקדוש רבי מנחם מענדיל זלה"ה מרומניב: הרמו, אילו היה שם לא היה נגאל, אמנם נגאלה העתידה כשיבא גואל נדק מלך המשיח זב"א, אז גם לו יהיה הגאלה, ע"כ שמעתי.

לקוטי תורה וש"ס — מהרי"א פ' בא (נת, ד).

שורפו משמני פול ולוד ביקר יקוד פסח (בפיוט שנסוף הגש"פ). הנה פול ולוד הם סנחריב ומתנהו. הנה נשרפו ע"י המלאך בלילה, ודימה שריפתם ליקידת הפסח. והנה הפסח לא ניתן לשריפה רק ללילה. ואמר כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"מ זוק"ל: להיות נערצ פסח בא סנחריב ויזר על ירושלים. והנה בני ישראל הקדושים, הגם שלא היו בטוחים שזכו לקיים מצות אכילת הפסח פן יבוא האויב לתוך העיר ויעשה מה שיעשה, עם

כל זאת אמרו על כל פנים נקיים מצות שחיטה בעודנו בחיים חיותנו, כי זה מצוה צפני עצמה, וכשקיימו מצות שחיטה וראו שעדיין יש פנאי אמרו נעשה את שלנו ונקיים מצות עליה שהיא הכנה לאכילתה, ובאם נזכה לאכילה מה טוב, ועל כל פנים שכר מצוה בדינו, ולהיות שהיא הכל בחפזון ודאגה וטרדת הלב, הנה לא נשמרו הפסחים בשעת עליה שיהיו נללים כראוי וטובים למאכל, ונחרבו ונשרפו מחוס האש כדרך הנלי באש אם אין עומדים אלנו בקיאים בדבר להופכו ולנתק האש באופן הנרין.

והנה כאשר ראו בני ישראל שריפת הפסחים, היה זר להם על שאינו באפשרי להם לעשות המצות בשלימות, אמרו יהא רעוא שאנשי סנחריב ישרפו וינתנו ליקוד אם כאשר נעשה לפסחינו, וקיים השי"ת קללתם, וינתנו מחנה סנחריב ליקוד אש. וזהו שורפו משמני פול ולוד ביקר יקוד פסח, באותו הזמן אשר ניתן הפסח ליקוד אש מחמת החפזון, וקללו ישראל מחנה סנחריב שיהיה לשריפה כמוהו וכן נעשה בהם. ובזה יונח לנו למה נידונו דוקא בשריפה. הלא מדת השי"ת לשלם לאיש כפעלו מדה כנגד מדה. ובאלו הדברים יונח בטוב טעם. וערבים עלי דברי דודים דברי כבוד אדמו"ר וזינתי הענין למשמרת כאן.

דין פקדיו, מ"ע ו, חלק הדיבור בהג"ה.

פרשת מצורע

[זאת תהיה תורת המצורע (יד, א). ונמדכש (ויק"ר טז, ב) הה"ד (תהלים לד, יג)]

(1) מובא עוד שם בקיצור באמצע ד"ה חכם מה הוא אומר (טז, א). עיי"ש.

עיקר הפירוש מובא לעיל ב"מנחם ציון" לסעודת יום ב' דחוג"מ פסח ובסעודת יום ח' אחרן של פסח

עיי"ש. ועיי' בס' מראה יחזקאל עה"ת פ' צו ד"ה עוד הארכתי (כא, ג).

מיני נגעים הללו הם כנגד מחשבה דיבור ומעשה, ולכן נאמרו כסדר הזה יב).

מראה יחזקאל, ר"פ מזרע (כג, ז)

פרשת קדושים

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (יע, יז). שמעתי צפי' הפסוק בשם הקדוש מוהרמ"מ מרומנוב זללה"ה: כי הגה ידוע כי כל אדם יש לו מעלה באזה מדה מה שאין לחזירו. וז"ש לא תשנא את אחיך בלבבך, רצ"ל לא תשנא את אחיך במדה טובה שיש בלבבך, לומר למה אין בו גם כן המדה טובה זו שיש בך. אלא אדרבא הוכח תוכיח את עמיתך, רצ"ל תוכיח את עצמך במדה טובה שיש בחניך, לומר למה אין בך גם כן המדה טובה שיש לחניך. ע"כ ת"ד הקדושים.

אמרי יוסף — ספינקא, קדושים (נע, ז).

והייתם קדושים וגו' (כ, ז). שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זוק"ל: "קדושה" מלשון הזמנה כמ"ש וקדשתם (ג) היום ומחר (שמות יע, י) שיהיו תמיד מוכנים ומוזמנים להשאת הקדושה, כמו אשה לבעלה המכינה את עצמה בטוהרה, פן בפתע יבוא בעלה וימלאנה טוהרה, והבן מאד. אגרא דבלה ר"פ קדושים (מ, ז).

ולא תלכו בחוקת הגוי (כג, א). שמי שהוא בעצמו כאין נחשב, יוכל לילך בחוקות

מי האיש החפץ חיים מעשה ברובל אחד שהיה מחזר בעיירות והיה מכריו ואומר מאן בעי למיזבן סס חיים וכו' סליק [ר' ינאי] לגביה הו"א לו ספר תהלים הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים? מה כתיב בתריה, גור לשוקן מרע סור מרע ועשה טוב וכו'. אמר ר' ינאי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רובל זה והודיעו וכו' לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה תורת המצורע — תורת המו"א שם [רע].

שמעתי ממורי שיש שני עניני צדיקים, הא' הם שאינם עוסקים כלל בעניני העולם הזה, רק במלאכת שמים ואינם יודעים כלל בעסקי בני אדם, ועל כן אינם יכולים להוכיח, כי אינם יודעים כלל במה העולם נכשל. וישנם עוד צדיקים שאינם כל כך כראשונים, דהיינו שעסקין בעסקי בני אדם, ולכן יודעים להוכיח. ועל כן ההוא רובל, שהיה דרשן ומוכיח, ידע להזהיר בני אדם על לשון הרע וסור מרע ועשה טוב, אבל לרבי ינאי לא עלה בדעתו כלל שיטערו בני אדם למוכחה כזו (א).

שערי ציון, שער ח.

זאת תהיה תורת המצורע וגו' (יד). הנה בפסוקים הללו מבוארים שלשה מיני נגעים, דהיינו נגעי אדם, נגעי בגדים, ונגעי בתים. ולכאורה קשה דהרי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה (ויק"ר יז, ד), והוא ליה למימר בתחילה נגעי בתים, ואח"כ נגעי בגדים, ואח"כ נגעי אדם. ושמעתי ממורי ז"ל: שג'

(א) מובא באריכות לעיל במנחם צ פרשת ויצא. סעודה שלישית (ע"כ) עיי"ש.

(ב) עיי"ש מ"ש לפרש לפי"ז. ועי' לעיל ב"מנחם ציון" פרשת מצורע. סעודת שחרית.

(ג) "קדשתם" (שמות יט, כ) מתרגמין "ותזמין".

הגוי, נחק וגזירת הגוים, והיינו שרואה לנטל
גזירת מלכי אומות העולם, כמו ששמעתי מהרב
החסיד מוהר"מ מרימנאב שיחי' יד.
קול יעקב, קדושים ד"ה ולא מלכו.

פסח שני

שמעתי משם כבוד רבנו מנחם מפריסטיק: כי
על פי דברי מרן האר"י ז"ל, צריך
לכוין כל אדם בימי הספירה מפקוק ישמחו
ורננו לאומים וגו' (מהלים סו, ה) וכן תיבה
מהמזמור (הנ"ל) כידוע, ובפסח שני התיבה
"תנחם" והאות הוא יוד של "מישור", ושניהם
עולים "פסח שני", ודפח"מ.
אוצר החיים פ' בהעלותך (בסוף מלות פסח שני) (סו, א).

הפטרת וערבה

בסעודת ליל שבת ערב פסח
שנת תקס"ה לפ"ק

וערבה לה' מנחת יהודה וגו' (מלאכי ג, ד)
הפטורה זו לנו קורין בערב פסח
שחל בשבת, ומסיימין הנה אנכי שולח לכם את
אליהו הנביא. וצריך פשוט נ"ל טעם הגון לזה,
כי אנתנו בני ישראל קיי ה' יחליפו כח, מחכים
ומצפים לתשועת ה' על גאולתנו ועל פדות
נפשינו בעת הזאת אשר היתה מאז ומקדם עת
גאולה וישועה, וכמאחז"ל (ר"ה יא.) בניסן
עתידין לגאול. על כן נפשנו חכמה לה', יוסיף
שנית ידו לקבץ נדחי עמו ישראל. ואולם לפ"ו
ע"כ הגאולה צריכה להיות בט"ו בניסן, כאשר
היה בימי קדם עת רצון, והקבלה בידינו

שאליהו יבוא לבשר את ישראל יום אחד טרם הגלות נגלות אלינו המורה נדק, ואם כן שיבוא אליהו בערב פסח, וכבר מובטח להם לישראל (עירוּבין מג'): שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יו"ט. אך כל זה בשאר ערב יו"ט, וטעמא דמלתא משום שישראל טרודין בהלכות שבת ויו"ט, משא"כ בערב פסח שחל להיות בשבת, שכבר מוכן הכל מערב שבת, יוכל לבוא בערב פסח. לכך קורין היום הפטירה זו, ומזכירין בה ביאת אליהו בא יבוא ברנה.

ובדרך אחר נ"ל לתת טוב טעם ודעת לזה, כי ארבעה המה נפלאו בעיינו, אשר הוצרכו לכפול הפסוק קודם הסיום משום אל תעמוד בדבר רע (קהלת ח, ג), והסימן יתק"ק, ישעיה אמר (סה, כג) והיה מדי חדש בחדשו וגו' וילאו וראו בפגרי האנשים הפושעים וגו'. תרי עשר, והוא מלאכי שסיים (ג, כג) פן אבוא והכיתי הארץ חרם, ואריבין לכפול הפסוק שלפניהם. ירמיה כתב ספר קינות וסיים (איכה ד, כג) קנפת עלינו עד מאוד, וכופלין פסוק השיבנו וגו'. קהלת סיים (יב, יד) אם טוב ואם רע, וכופלין סוף דבר וגו'. ואריך להבין טעמא דמלתא, הלא בנקל היה להם לומר עוד פסוק אחד כי בודאי ידעו מאל תעמוד בדבר רע. ולתרוץ זה נקדים לפרש מקרא שכתוב (דברים ל, א"ב) והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הצרכה והקללה ושבת עד ה' אליהך וגו' ונתן הקללות האלה על אויביך וגו' ואתה תשוב וגו'. מלת ואתה תשוב הוא מיותר, שכבר אמר ושבת וגו'. אבל הענין הוא כך, שיש שני מיני תשובה, הא' ששז מפחד ה' ומהדר גאונו מיראת העונש, ואולם בזה לא חפץ ה', רק שישב אל לבו דעת ותשובה גדולה הצורא ב"ה ומלכותו בכל משלה, אשר במאמרו ברא כל יצורי קדם ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, הצופה

ומביט כל תעלומות וסתרי כל מי אין חושך ואין נלמות להסתיר שם, וימלא כבודו את כל הארץ, וכמש"ה (ירמיה כג, כד) האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו וגו' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, ומשכיל על דבר כשיתבונן בדברים הללו וכיוצא בהם, יתלהב לבו ותתענס תשוקתו לאהבת ה' כרשפי אש, ותפול עליו נושה גדולה והכנעה עלומה.

וזה פירוש הכתוב (שמות כ, יז) ויאמר משה אל תיראו כי לנעבור נסות אתכם בא אלקים ולנעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, גם הלום קשה כיון שצא לנעבור תהיה יראתו על פניהם, למה אמר אל תיראו. ושרש הדבר שב' תשובות הנ"ל תלוים בשני מיני יראה, הא' היא יראת העונש מפני חמת המליך בצר לו ישחר אל ה' ואל טובו, והב' היא השב מתמת יראת הנושה ורוממות אלוקי עולם וכאמור. ואולם אי אפשר לבוא ולהגיע למדריגת תשובה עילאה טרם היות על פניו יראת העונש, אשר ע"י התשובה תחלה יתמו ויכרתו כל המעיקים ומסטינים מלהסתפח בנחלת ה', ואח"כ ישב בטה שולם ובמנוחות שאננות לפנות דעתו להכיר גדולת המלך המרומם הנסתר והנעלם אשר אין סוף וחקר לתבונתו וגדולתו כי כתר עילאה אע"ג דאיהו כתר עילאה אור נח אור מצולמת, איכס הוא קדם עילת העילות (תיקו"ז ח' ע' קלה:). ועל כן התרה תחלה במכת בכורות (שמות ד, כג) אף שהיא אחרונה, משום שזעקת בני ישראל היתה מן העבודה על הצר הצורר אותם שלא היה להם על מי להשען, והייתה תשובתם מיראת העונש. ועל כן הבטיחם כריחת השוגאים שהיתה מכת בכורות. וכמו כן במתן תורה בראותם את הקולות והלפידים, פרחו נשמחם מגודל הפחד עד שהחורה שאלה ישראל היכן הם (ע"י זה"ק

שלפניו שיטלה לנו גואל זדק לטהר לבנו
לעשות הטוב בעיניו אכי"ר.

בסעודת שחרית לשבת הג'ל

אור לארבעה עשר בודקין וכו' (פסחים ג.).
אמרינן בגמ' (שם ג.) דהאי אור אורתא
הוא ולישנא מעליא נקט. ביאור דבריהם, כי
שפתי רנות יהלל פינן לשבח ולפאר את פני
האדון ה' לצאות אשר במאמרו ברא שחקים
יוצר אור ובורא חושך, לעושה אורים גדולים כי
לעולם חסדו את השמש וגו' את הירח וגו'
(תהלים קלו, ז), מלת חסדו משמע שאף בלא
המאורות ה' טוב, רק שזה הוא חסד עליון על
כל הטובה. עוד ק' שאם המאורות הם ממדת
חסד היה להם לעמוד לעולם ועד, דכתיב (שם
קג, יז) וחסד ה' מעולם ועד עולם, ובאמת
כבר נאמר (ישעיה כד, כג) וחפרה הלבנה
ובושה החמה. עוד ק' בושה זו מה טיבה, למה
יבושו ויחפרו. אבל שורש הענין הוא כך, כי לא
מתשובותינו מתשובותיו צברית המאורות כאשר
למראה עיניהם ישפוטו ההמון עם שהשמש
נבראת רק לזה לבד להאיר על הארץ ולבשל
פירות וליהנות מאורה במשאם ובמתנסם, והירח
ובצאותיה נבראו להוציא נמתי האדמה, כי אין
לך עשב מלמטה שאין לו שורש מלמעלה
(וזה"ק ח"א רנא.), והתועים האלה יבערו
ויכסלו מאוד, והם נקראין עובדי כוכבים
ומולות. אבל עיקר הכוונה תדעו ותבינו כמו
שיש לנו שתי תורות והיו לאחדים מרועה אחד
נחנו, רק שהתורה שכתב הוא כללות כל הרמוז
בתורה שבעל פה. וכל מעשה ודבורי בני אדם.
והדבר דומה, לאשר לפנינו בישראל שהדורש
היה לו מתורגמן המשמיע לרבים. והיינו הך,

יתרו פד':), ועל כן אמר להם משה אל תיראו,
כי לא זו היראה אנכי שואל מעמכם, רק
שתהיה היראה על פניכם לבלתי תחטאו, והיא
הבושת פנים. ומוזה לא תאונה אליכם רעה.
וזה"ש משה והיה כי יבואו עליך וגו' הברכה
והקללה ושבת עד ה', שתעשה תשובה מחמת
העונש והנרות שלא יהיה לך אל מי לנזק
לעזרה, וע"י כן יבוא הקללות על האלה
המעיקים לך. ואח"כ ואמה תשוב, תעשה
תשובה ראיה ונכונה אשר חיטב בעיני המלך.

ועל כן כשתנבא ישעיה והיה מדי חודש
וגו' ומדי שבת וגו', פירוש כשיהיה התחדשות
היורד מלמעלה למטה בחודש ושבת. יבואו
להשתחוות, שהיא צפיטוט ידים ורגלים, והיינו
הוראות היראה ופחד. ועל כן ילאו וראו בפגרי
האנשים הפושעים, שאלו הם המורדים
המתחייבים את ישראל. ובהניח ה' להם מכל
אויביהם יהיה התחדשות אחרת ויבואו
להשתחות בקול רנה ותודה מאהבת ה'. גם
ירמיה קיים השיבנו ה' וגו' כי קלפת עלינו עד
מאוד, כי ה' הוגה בימי ענייה ומרודיה, ויחל
את פני ה' לשבז אח"כ מאהבה, וז"ש למה
לנצח תשכחנו, שאם נשוב מחמת יראה יהיה
ע"כ ניצוח וכריתת השונאים. ותעזבו לאורך
ימים, שזה לררך זמן רב. ועל כן כפל מקרא
השיבנו, להחפול על אותה תשובה השקט ובטח
שאתה רוצה בה. וכן שלמה אמר את האלהים
ירא וגו' כי את כל מעשה יצא במשפט וגו',
והיינו יראה תמאה מאימת יום הדין. ואח"כ
כפל הפסוק וסופו יראת שמים מאהבת ה' כי
זה כל האדם ועבודת האיש אשר המלך חפץ
ביקרו. וגם מלאכי הנביא קיים הנה אנכי שלח
וגו' פן אבוא והכתי את הארץ חרם, ומפני
היראה ישובו אל ה', ואח"כ חזר על המקרא

בסדר לילה ראשונה של פסח

ורחץ. הלילה הזה אנו עושין שני סימני עבדות ושני סימני חירות. סימני העבדות — הא' היא המנה, המורה על הכנעה ושיעבוד שאינה מגבחת את עצמה. גם אין לה שום טעם. ע"ד שעול הגלויות אינם מניחים אותנו לעלות במעלות אל מזבח ה' ההרוס בעו"ה ולעבוד בשמחה ונענוז לבב. והב' היא מרור. שניהם לדבר אחד נכתוונו אל הגלות המר והנמהר, שקשה עלינו עול מלכות המרירי עול על לחיינו ולא יטו אלינו אוכיל, והב' סימני חירות הם א' היא הסיבה, שהיו יגעים ועיפיים מעבודת הפרך, וכמ"ש בזה"ק על פסוק (שמות יג, יח) ויסב אלהים את העם, שעשה להם הסיבה כמו שעושין למנוחת הגוף ועבוד להו יחא נפשיה. והב' היא הטיבול, דרך סעודת המלכים שמטעימים מאכלם להחענג נפשם. כי בחצי הלילה הזה ממש, כהרף עין הנקרא עת, שהוא בחצי רגע כמימרא. ובעת הזאת נהפך הגלות לחירות והעבדות לגאולה, וזה הוא זמן אכילת אפיקומן. ותהי מחנת העדה את האפיקומן, כמו כריחת צריח כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחת, וכל אחד לוקח לו החצי לזכרון אהבת עולם. ועל כן יחא את המנה, שאנחנו כורתים צריח עם צוראנו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו. והחלק היותר גדול יניעו למשמרת עד חצי הלילה, שהוא עת חילוף הזמנים והשגת העתים לעלמא לחירות. ודרכו של כהן גדול ביום כפורים כאשר שנה מעבודה לעבודה מבגדי זהב לבגדי לבן וכן להפך היה צריך לרחוץ ולטבול עצמו (עי' יומא לב.). וע"כ מנהג ישראל תורה לרחוץ עצמו עתה.

שהדורש נמשל להשמש, שהאור נסתר בפנימיותו והוא הוליא הדברים מהמחשבה אל הדבור להמתורגמן, כמו שהלבנה מקבלת האור מהחמה. והשומעים נמשלו לכוכבים, שקבלו כל אחד לפי מדריגתו וכה שכלו. וזה ממש השכל הנעלם בהמאורות שפנימיותם הם השתי חורות. ועוז מראה עינים וחי הראות שבדור עיניהם לנוכח יביעו תכלית צריחתם וכל טוב ה' צידם. וזה פירוש מאמרם ז"ל (צ"ב טו:): מרגלויות טובה היחה תלויה בנארו של אברהם אבינו שכל וכו' וכשמת תלחה בגלגל חמה. כי אברהם אבינו אינטגנין גדול היה ומתחילה היחה סבירתו משובשת וסבור כמו ההמון, ועל כן עבד לשמש ולנצח השמים. עד שראה הקב"ה כוונתו הטובה לחפש אחר האמת, ופקח את שכלו והשיג כל הדברים הנסתרים. ועל כן קיים כל התורה כולה, כאשר הבחין בפנימיות המאורות. וכאשר יערה עלינו רוח ממרום ויגאלנו גאולה עולם ישפוך את רוחו על כל בשר ומלאה הארץ דעה. ע"ז נאמר וחסרה הלבנה, ואין הכונה על גוף המאורות, רק על אופן מחשבות הכסילים שהם יחפרו ויבשו. כי אז יהיה אור החמה שבעתים ואור הלבנה כאור החמה, שיחעלו כל המדריגות והמוחין, ונדע ונשיג כל סתריהם. וגם נגלות מצרים בהיותנו משוקעים ונטבעים בתועבותיהם לא השכילו אל פועל ה'. ועל כן נטוויונו לבצר החמץ ושאר שבעיסה המעכב ומחשיך אור השכל, והם השיבשי דיעות, וישב מררף ומטהר להאיר על עבר פנינו שפעת אור שבעת הימים שנאכל מצות, והיה לעת ערב יהיה אור. וזה הוא לישא מעליא שאמרו אור לארבעה עשר, ולא יכלו לומר ליל י"ד, כי לא כך היא המדה, רק הכוונה אל התעלות המדריגות, וכאמור לעיל.

ו"ש השמח הכא לשנה הבאה בלרעה דישראל,
שמחפללין שנהיה כלנו יחד.

עבדים היינו לפרעה וגו' הרי אנו ובנינו
וגו'. עלינו לשבח לאדון הכל הטוב
והמטיב לרעים ולטובים. כי צהייתנו צמרים
ערות הארץ נטבענו ביון מזולה, שכחנו לזר
ישענו והיינו משוקעים בתועבותיהם לא ידענו
את ה'. ונשחשש שכלינו צדיעות רעות עד אשר
עזבו את ה', ונתהוו חמת ממלת הסט"א עד
שלא האמינו לכל נביא וחזה, וטרדנו בסתר
המדריגות במרד עד דיוטא התחמונה. ולבעבור
זה קטרנו המלאכים הללו עובדי ע"ז והללו
ע"ז (זוה"ק תרומה קע:). ואם היינו עוד
רגע אחד צמרים לא היה זיכלתינו לנאח משם
לעולם, בעבור הדעות רעות אשר נשחרשו
בלבנו. ובחמלת ה' עלינו למען חסדיו כי לא
חמנו, אשר בחר בנו להייתנו לו לעם סגולה
שעל ידינו יתפרסם אלהותו בכל העולמות וכל
הברואים להודיע ולהגלות כי הוא המלך
המרום לבדו מאו, ולמען נספר חסדיו
וגוראותיו אשר יום יום יעמק עלינו. ועל כן
היתה השכינה מדברת מתוך גרונו של משה,
וישראל ידעו מזה למען שיאמינו בו. ולכן מזה
עלינו לספר ביציאת מצרים, שע"י כן הרי זה
משוכת, שהשי"ת נקרא זה אלי.

מעשה בר"א ור"י וגו' עד שבאו
חלמידיהם וגו'. לכאורה קשה מה
בך אם יעברו עונת ק"ש, ומעשה רב האמור
בוה"ק (עי' שמות טו.) שאמר ר' חייא שהיה
עם רש"זי, ועסקו בתורה ג' ימים וג' לילות
ולא אכלו ושמו ולא התפללו. וביאור הדבר
כשנתקור על תכונת התנאים האלה ראשי אלפי
ישראל המה ומהם יצאה תורה לכל ישראל והיו
עשירים ונכבדי ארץ תורה וגדולה במקום אחד.

כהא לחמא עניא וגו' כל דכפין וכו'.
במעשה ה' כתב פירוש לזה. כי הפסח
אינו נאכל אלא למנוח (זבחים נו:), ועל כן צומן
הצית נעלו הדלת כלילה, שלא יבוא אחד מן
השוק לאכול מפסחם. ואחר החורבן עשה
השמש כהרגלו לנעול הדלת, ולזאת אומרים כל
דכפין ימי וכו' שאין לריבין עתה לזה, ודפח"ת.

ואנן בדידן נפרש המאמר לספר שבתו של
מקום אשר הכידי. עלינו קושי השיעבוד ועול
הגלות למען דעת זדקות ה' ולהכיר טובותיו
וחסדיו להכנע מלפניו כאשר הוציאו מעבודה
קשה לחירות ומאפילה לאור גדול ציד רמה.
ובעבור זה היה לנו (שמות יב, כב) לא תלאו
איש מפתח ביתו עד בוקר. כי צהרוג ה' כל
בכור והיתה לעקה גדולה צמרים לגרשם ציד
חוקה. על כן אמר ה' לא מפיהם אנו חייך, שלא
יאלו מפתח ביתם רק צרעות נפשם שלא בטובת
המצרים. וע"י ההכנעה נמלא חן וחסד צעיני
יוצרו להשפיע לנו שפע צרכות עד צלי די.
ו"ש (ר"ה טו.) צפסח על התצואה, ואין
הכוונה על התצואה לבד, אף גם על כל אשר
יחסר להאדם יוכל להמשיך לו השפעות כאות
נפשו, וכבר נתבאר שהמלה מורה על הכנעה
ושפלות.

וע"ז אמר כהא לחמא עניא דאכלו צמרים,
שנכנע עצמינו כמו המלה הזו. וע"י כן כל
דכפין ימי ויכיל. ולא זו בלבד, אף גם כל דלריך
— כל הצטרכותו — ימי ויפסת, שיפתח לו
ה' את אולרו הטוב. ומה שיפסת הוא בסמ"ך,
שהוא נוטריקון פה סת, שכן נקרא החג הזה
פסח לה', שכוחו צפה לשוח ולספר מהלות ה'.
וע"י שאנחנו בהכנעה אין אחד מתגאה על
חבירו, וכולם שוין כאחד. וכל אחד רצונו וחפצו
להתאחד ולהתוועד עם כל קהל עדת ישורון.

ואף שר' יהישע לא היה עשיר, מכל מקום גם הוא הרציץ תורה והעמיד תלמידים הרבה לאלפי רבנה, ודירתם הייתה רחוקה זו מזה, ואחזו דרכם להתאסף ולהמועד יחד צבני צרק, והכל הוא בעבור כבוד שם הנכבד לשמות ביצועתו ולספר תהלתו. ונתאחדו ונתדבקו כל כך בחלק אלהים עליון, עד שנעשה אללם הרגל והתלמודות לבלתי הפרד מאחדותו ולמסור נפשם וכל כחותם בעד אהבתו כמו בק"ש.

ברוך המקום וכו' כנגד ארבעה בנים דברה תורה וכו'. מלות ה' צרה מאירת עינים ומחכימת פתי (תהלים יט, ח), אפילו רשע גמור ועוסק בתורה המאור שבה מחזירו למוטב. ואפילו חס ושאינו יודע לשאול אשר קצר מצע שכלו להבחין שינוי העובדות של לילה זה מאחרות. אעפ"כ התורה הקדושה מלמדתו להועיל דעת ותבונה תודיענו.

רשע מהו אומר וכו'. מכאן תשובה נלחח על הלעג השאננים הדוברים עתק ויטילו מוס בקדושים משרתי עליון, הנוחנים שבת יקר וגדולה בכל מאמצי חסם ובתנועת כל איצריהם בשמחה ובטוב לבב תהלות ה' תרננה שפחם. וענה היעוזה היא לבלתי להשיב לכסיל כאלתו דברים חדודים, כי החטאים האלה ננפשותם בוז יבזו להם, ויאמרו מה העבודה הזאת לכם. רק טוב לומר להם האמת שאנחנו שמחים ומתעלסים בזהבנת ה' וחסדיו העלומים אשר עשה לנו ולא לו. וכמו שהיה דוד מפוז ומכרכר ואמר לפני ה' אשר בחר בי (שמואל ב', ו, כא).

יכול מר"ח ת"ל ביום ההוא וגו'. לכאורה קשה מה לנו צדק אם יחיל מר"ח, ואדרבא הלא נצטוינו לזכור פעמים בכל יום

יציאת מצרים, ומי שלא קרא ק"ש שחרית וערבית לא ילא י"ח (ברכות י:). וביאור הענין, כי לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וימלל גבורות ה' להשמיע תהלתו בשער צת רבים לשונו תהגה דקוה ה', רק בהתעלם תשוקת המשכיל להדבק בזור פני מלך חיים וישליך את נפשו מנגד בעבור אהבת אלקי עולם המשובח והמפואר והמתנשא ופיו ולבו יהיה תמים יחדיו לעשות רצון קונו, ולא ישיגח על מאורעותיו אם טוב ואם רע רק יאמין באמונה שלימה שהכל הוא נחסד עליון. וכמ"ש מורי ד"ל צי"ג מדות התורה נדרשת מקל וחומר ומגורה שזה, פירוש שאין התורה מתקיימת רק צמי שהקלות והחמורות יהיו שוין אללו. וכל מגמת פניהם וחפצו כסוף יכסוף רק להתאחד בחלק ה' לזרו וגואלו. עד שיהיה זה הרגל והתמדות אללו לבלתי הפרד ממנו אף רגע כמימרא. וז"ש יכול מר"ח ת"ל, כי לא בהתחדש עליו אור שפעת כבוד ה' להאיר על עבר פני שפתי רננות יהלל פיו. ת"ל ביום ההוא, והכוונה על פסוק (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שיהיה הלימוד והרגלו רק באחדות הבורא. יכול מבעוד יום, שאל יאמר מיד בהאיר ה' פניו אליו להיות לו לאור יומם, רק שצריך התלמודות אללו בעבור זה, שהשי"ח נקרא זה אלי. והיינו רק בשעה שיש מנה ומרור מונחים לפניך, והוא הדבר אשר דברנו שאל ירע בעיניו הטובות והרעות המכונים בשם מנה ומרור, רק גם הרע יהיה אללו כטוב ממש כי באמת הוא אף טוב וחסד, ואין דבר רע יורד מן השמים.

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וגו' ואקח את אביכם וגו' ויעקב ובניו ירדו מצרים. לשון ויעבדו אלהים אחרים, משמע דקאי גם על אברהם אבינו.

וכונתם היה כלפי השי"ת, אמרו כי אין מרעה
לצאן, פירוש שקשה להמשיך המרעה לישראל
שנקראו צאן מרעיתו. והתפללו שיטנו בצרף
גשן. שהוא לשון הגשה וקרנות, להיותם
קרונים אליו לסמוך על שלחן גבוה.

ויבן ערי מסכנות לפרעה וגו'. אחס צרוכי
ה' צאו וראו חבתכם לפני המקום. איך
הרשעים הללו נקשו לטרדנו מן העולם
ולעקרנו ממחצב שרשינו ושמו עלינו עבודה
קשה לבנות הערים האלה, ובודאי נתנו לו ציור
הבנין ומדדו את תבנית הערים וכל אשר בהם,
ובכל דבר שורה ונמצא איזה שכל והבנה, והיו
הישראל צריכין להשרות שכלם ותכמתם על
העצים והאבנים, לשית עצות נפשם להבין
ולחשיל מלאכת חרש ואומן. ועל כן הפרידו
עצמם ושכלם ומוחס מקדושת הבורא צ"ה. וכל
משכיל יוכל להבין איך שבאו עי"ו לקטנות גדול
תחת ממשלת הסט"א. וזהו ויבן ערי מסכנות,
שהולרכו להשרות הבנה שלהם על הערים,
ומסכן הוא לשון דלות וקטנות, שהיו בקטנות
גדול. אם לא חסד הבורא צ"ה אשר לא נתנו
טרף לשיניהם.

ותצל שועתם אל האלהים מן העבודה.
שמעתי דבר נאה ומקובל בשם הגאון
האלהי מו"ה שמעלקי אבד"ק נ"ש צוק"ל
להגיד שנתן של ישראל, אף שהיו צרה גדולה
מכל מקום לא השגיחו על צרתן, ועיקר לערן
וועקתם היה עבור גלות השכינה. וזהו ותצל
שועתם אל האלהים שהשועה בעבור אלקים
היתה יותר ממה שצקו בשביל עצמם מן
העבודה. דפס"ח וש"י.

ויוציאנו ה' ממצרים וכו' לא ע"י מלאך
וכו'. אמרו צוה"ק (וירא ק"ו).

ובאמת הוא קך, שאמרו חז"ל (נדריים לב). בן
ג' שנים הכיר את צוראו, ובמקום אחר אמרו
(ב"ר נה, ג) בן מ"ח שנה, ואלו ואלו דברי
אלקים חיים. שמתחלה עבד ע"ו וכשנעשה בן
ג' שנה הבין שאין זה ממש, אמר אין צירה
בלא מנהיג, והתחיל לחשוב על צבא השמים.
ולא היה יכול להגיע לנקודת האמת עד (שראה)
[שראה] הקב"ה את מחשבתו הטובה ודעתו
הרצויה, וזוהו ללכת אל ארץ כנען. ואיירא
דארץ ישראל מסוגלת ליישר מעדי גבר להבין
לצבם ולקטנם לכל עתה לב לבל ישט לבו
דצדדים הבליים. ולא זכה לבן עד שנעשה בן
מאה שנה, שאז היה ראוי להוליד זרע כשר. ועל
כן כל אותן הנפש אשר עשו בתרן (בראשית יב,
ה) — שגייר כמה אלפים ורבות, ומכולם לא
נודע מה היה להם אחרי כן ואבד זכרם ולא
יאל מהם דבר טוב, לפי שמתחלה גם הם טעו
בדעות רעות וגם אחרי כן לא היתה אמונתם
שלימה, ונשקעו אח"כ לחזור לגילולי בית
אזיהם. וגם ציחק עדיין לא היתה המטה
שלימה מפני הדיעות המשובשות שהיה
באברהם מנעוריו. ועל כן יאל אותו הארס עם
עשו, רק יעקב יאל מנורף ומטוהר והיתה
מטתו שלימה. והיה השי"ת בטוח צורעו שאף
אם ירדו למצרים לא ישארו שם. אע"פ שרוב
ההצלה היתה סיועת הקב"ה ולא בצדקתם, מכל
מקום גם זהם היה הדבר תלוי. וכמ"ש ויזעקו
בני ישראל אל ה'. וזה פירוש כל המאמר.

ויגר שם מלמד וגו' כי אין מרעה וגו'.
מאהבת יעקב ובניו את ארץ הקדושה
ואת עפרה יחוננו, והיה קשה עליהם פרידתה
מאוד מדאגה מדבר שלא יכלו להמשיך נשמות
ישראל ולהוריד להם שפע קדושה על אדמה
טמאה. והוא הדבר אשר דברו אל פרעה

דברים נחומים, גם כל ריב וכל נגע זריזין לחיחוק וזירוף אומיות הקדושים הללו. ומכאן תוכחת מגולה לאותן הדוצרים דברים בטלים, אף שאין בהם שקר ולשה"ר יפערו פיהם לבלי חק ויתברכו בלצנע לאמר לא יקרנו עון וכל דבר פשע, ואולם רע המעשה הזה לעשות מאומיות הקדושים דיצורים בטלים זוריס אשר לא לה' המה. והאומיות הללו היו חקוקים על המטה (עי' מתומא וארא, ט), ומשה היה יודע איך לזרף אותן לעשות מזרופיהן עשר מכות, ולא המכות כמובין בפירוש על המטה, רק ברמו לז"ך עד"ש בלח"ב, ומשה הראה לישראל טרם המכה איך יזרף האומיות להכות במזרים, וזהו באומות זה המטה.

כן עשה הלל וכו' היה כורך וכו'. בלתי ספק שגם שאר התנאים ידעו מדרוש הזה ומאי רבותא דהלל. וביאור הדבר, כי ליל פסח הוא עם רצון גאולה וישועה שמור לדורות על גאולתנו ועל פדות נפשנו, ואת זה לעומת זה עשה חלקים ליל ט' באב הלילה ההוא כלו מרור. וחלה ביום שחלה ליל פסח. וטעמא דמלתא שאם חלילה יתחזק הדיינים בלילה ההוא ימתקו ע"י הרצון והחסד המתגלה בליל פסח, והלל היה יודע לעשות המיתוק הזה. על כן הי' כורך מצה ומרור שהוא כינוי לבי' הלילות והמתיק את המרור במצה.

וזאת אשר דבר בסדר לילה שניה של פסח ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' (שמות ו, ז). כמה מעלות טובות למקום עלינו, איך הלך לפדות לו גוי מקרב גוי ביד חזקה וזרוע נטויה, והטביע והשריש בלצנע האמונה

שבעבור כן לא היה יכול הקב"ה לשלוח מלאך ושרף, שכל כך הימה ארץ מצרים אדמה טמאה עד שגם מלאך ושרף נשתקע שם ונטמא. פירוש, לפי שישאל היו מתועתעים מאוד בדיעות הנפקדות, ואם התלבש מלאך ושרף באיזה לדיק להוכיחם ולישב דעתם, היו מלעיבים בו ויחפאו עליו דברים אשר לא כדת, ונתווכחו עמו עד שהשוו דעתו לדעתם המתועתעות. עד שנגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעזמו, והימה השכינה המדברת מתוך גרונו של משה, והיה גילוי שכינה, וישאל ידעו מזה עד שראתה שפחה על היס וכו' (מכילתא בשלח ג).

ביד חזקה זו הדבר וכו'. למען דעת לדקות ה' לספר כל מלאכותיו מרוב אונים ואמין כח עד בלי די, שעשה הקב"ה כל התחזולות להוציאנו מכור הצרול טומאת מצרים, ולהפיר מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, כמו שאדם הנובע במים וחצירו זריץ להתחזק עליו מאד להוציאו ממעמקי מים ביד חזקה, כן אנתנו נטבענו בזון מזולה בכל הצדדים, אף גם זאת שהמזריים הוצרכו לבהמות רבות לתועבותיהן, שהישראל פרנקו את עצמם בזה שסחרו את הארצות והציאו להם מקנה די לרכס. ועל כן שלח השי"ת דבר על מקניהם וימותו כל הבהמות, למען לא יוכלו ישראל להתפרנס מזה, והוצרכו להשען על הבורא ית"ש.

ובאותות זה המטה וכו'. זריץ להבין החילוק שבין אומות למופחים, שהכ"ב אומיות שנתורה הם המוציאים והמציאים כל דבורי בני אדם אס טוב ואס רע, ועל פיהם ידברו המשכילים דברים טובים

מאוד על כל דבר. והעיקר הוא התשועה ברוב יועץ, ישיחנה לאחרים במועלות ודעת לפקות את עיני שכלו, ולשקול הדבר בפלם ומאזוני משפט ודק להורוה המעשה אשר יעשה את טוב אס רע. ו"ש לא ולמד מה בקש לבן, פירוש שרץ לימוד וענה טובה להפר ולסכל את מחשבתו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, שהם כינוי למזות השם שהוא אינו מסית רק שלא לעשות מזוה. ולכן עוקר את הכל שמסית לעשות מזוה האומר לרע טוב ולחושך אור, להמרות עיני כבוד השי"ת.

במתי מעט וכו' ככוכבי השמים לרוב. הקב"ה הצטיה לאצרהם אצינו (בראשית טו, ה) שיהיה זרעו ככוכבי השמים. פירוש הדבר, שהנשמה כשמורידין אותה בעל כרחיה ממקום קדושה לכנוס בגוף העכור, היא יולאת דרך אותו כוכב הראוי לבחינה, ושם נשאר הנהירות והבריכות שלה. וזכי הראות נדיקים שבדור אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה, למראה עיניהם יחזו ויבחנו דרך אותו השביל את כל ונוכח מקום מחלצתם ושרשם כל אשר צריכין לתקן. ואצרהם אצינו איצטגנין גדול היה ודע כל זאת. ועל כן הולאו השי"ת המזוה והראוה הכוכבים, והצטיחו שגם בניו יזכו לבחינה זו. וכשילאו ישראל ממזרים נזדכך גופם ואור שכלם עד שראתה שפחה בים מה שלא ראו נביאים (מכילתא בשלח ב), וזכו למעלה הזאת. ו"ש ועתה שמך ה' ככוכבי השמים.

יכול מר"ח וכו'. ענה טובה קמשמע לן, כי אין לך אדם שאין לו שעה אשר יתעורר עליו התחדשות מלמעלה ללהב את נפשו לעבודת בוראו. וטהר ידיים יסיף אומץ עוז ותעזומות בלימוד תורה ועשיית מצות לבחתי

שלימה לדעת אותו ולאהבה וליראה שמו. ומאז נשחקע ונשתרש בטבעינו אמונת אלהי עולם, עד שהאמינו בו באתם ובלב שלם, ועדיין מימיהם אנו שומין ומפיהם אנו חייין. ולולא זאת לא היה נבחינו להסיר ממנו דעות הרעות המשונעות מתועבת מזרים. וכמ"ש בזה"ק פ' וארא (כה). מאמר המתחיל ולקחתי אתכם ע"ש שהוא מלא דברי מוסר ויראת שמים, ובימי חורפי נהגתי בעצמי לחזור בכל יום המאמר ההוא.

יחץ. כל חכם לב וטהר ידיים הקרב אל משכן ה' לעשות מעשהו ולעבוד עבודתו עבודת הקודש, נרץ להנניע מעשיו להסתיר דרכיו ומעלליו לבל יקטריגו עליו ויטרידוהו העוטרים עליו לעבור את פי ה'. ועל כן נאמר (ישעיה לג, ו) רק יראת ה' היא אורו. שיראה עילאה הנקראת יראת ה', נרץ להסתיר כדרך סגולת מלכים שמנעיין אורחותיהם. ועל כן מנעיין את האפיקומן קודם מצות, לבל ירגישו בו הקליפות. ואחר מצות לוקחין אותו משם. ונקרא אפיקומן שהוא אפיקו מנא (עי' שסמים קיט:) שרץ להוליא הכלים משם.

צא ולמד מה בקש לבן וכו'. כל איש מאומה הישראלית עומדים ועוטרים עליו שני מיני יצר הרע כשני חשיפי עיוס, לכלות עיניו ולדלוז את נפשו להעבירו מתורת אלהיו. הא' נקרא פרעה, שהוא מסית ומדיח לפרוע פרעות בתורת ה' לעשות הרע בעיניו. והשני קשה הימנו, שהוא חריף לרמות, ומטהר את השרץ. מראה פנים שדבר זה מזוה לעשות נחלק שפחיו ידיחנו, וזה ענין רע מאוד מנפש עד צער יכלה, והוא נקרא לבן ארמי. והזריו ונשכר לעשות הטוב לפני ה' נרץ להתחכם

הפרד מדניקותו. רק שאינו ראוי לגלות הדבר ולספר תהלות ה' עד אשר עשה כל המצות, ובשעה עשייתם שאז הקב"ה כבדו ובעצמו מתלבש בו ומדבר מתוך גרונו ואז יכול לקדש השם הנכבד. וז"ש יכול מר"ח או מצעוד יום, שאל תאמר מיד בהתחדש עליו אור ה' לאור יומם יוכל לספר תהלות ה'. רק בעבור זה, פירוש כשהשי"ת הנקרא זה אלי, מתלבש בו. והיינו לא אמרתי, שהשי"ת אינו אומר מתוך גרונו, רק — בשעה שמצא ומרור מונחיס לפניו. כי מצא ומרור הם כינוי על מצות עשה ומצות לא תעשה כידוע.

ואומר לך בדמיון חיי. שני דמים הללו הם דם פסח ודם מילה (מכילתא בא יב, ו). שדם מילה מורה לתקן ברית המעור, ודם פסח היה לקדש ולתקן ברית הלשון, שעל כן נקרא פסח, נוטריקון פה סת.

אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות וכו'. כסטרט דקדושה יש עשר מדות טובות המוטבעין בישראל, ואח זה לעומת זה יש עשר מדות רעות כסטר"א. וכשהישראל דבוקין בהמדות טובות הם מוציאין עצמם מממשלת הסטר"א. וע"י כן נלקים שונאיהם הנריים אותם בעשר מכות. וזה היה נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל (זוה"ק בא לו), והא בזה תליא. והנה גלות מצרים היה לה קץ, שידעו זמן הנקוב להם להיות שם, וכן גלות בבל. אבל גלות הזה המר והנמרה ארך עלינו עול השיעבוד ועיינו כלות עד ירחם ה' ניון. ועל כן נקרא הגלות הזה ים, שהים הוא מים שאין להם סוף. אבל גלות מצרים נקרא נחל מצרים שיש לו סוף. ולכן האומות שאנחנו משועבדין להם צריכין לנקות מכות רבות שאין

להם קצבה. ועל כן התנאים הללו הוסיפו עליהם מכה רבה עד ר"ן, שצריך להכותן על כל פנים. ועוד נוסף כהנה וכהנה לבל יוכלו להרע לישראל, עד יערה עלינו רוח ממרום לגאלנו גאולת עולם אכי"ר.

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (תהלים קמט, ו). נ"ל הדקדוק אמאי לא אמר רוממות אל צפיהם, והאיך שיך לומר הרוממות בגרון. וציאור הענין, שדבר חמוה צעיני העולם מה שהצדיקים פועלים בדבורם לשבור שבת רשעים ולהרים קרן הצדיקים, והשי"ת עושה רצון יריאיו אף שלא בשעת תורה ותפלה. וטעם הדבר, בעבור שמתחלה עסקו בתורה ותפלה עד שניחר גרונם, וכל זמן שגרונם ניחר עדיין מרגישים הרוממות אל ונחשב להם כמו שהתפללו ולמדו עתה, וע"כ (איוב כב, כח) ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

בסעודת שחרית ליום ראשון של פסח

משיב הרוח ומוריד הגשם. הפוסקים (שו"ע או"ח סי' קי"ד לבוש ומג"א סק"ה) העלו שמכריזין לומר משיב הרוח בשמיני עזרת, אבל ניום א' דפסח אין מכריזין לפסוק ולהתחיל מוריד הטל, שאין מתפללין על רוב הטובה. ולכאורה יראה שהגשם אינו טובה כל כך, דאיחא בגמ' (תענית ט:) שתנא אחד היה שקול בדעתו לבטלו. ולבאר זה צריך שתדעו מ"ש (ר"ה טו.) בחג מתברכין גשמי שנה, פירוש שבראש השנה נידונין על הגשמיים של צרכי בני אדם בשנה זו. כמו סדר הולדת האדם שמתחלה נבראו אבריו וגידיו, והנשמה אינה באה עד לאחר מרחם אמו, וע"ז אמר איוב

הזמן הזה, לפקוח את עיניהם עד שיחזונו וירגישו בדבר זה, ואח"כ לא היו לריכים עוד אל המן.

בסעודת יום א' דחורה"מ

מצות יאכל את שבעת הימים (שמות יג, ז). מלח את הוא מיותר, ופירוש הדבר, שבמלח מרומזים כל השבע מדות. דהיינו שצריכים זירוח גדול, ואין זריזות בלא אהבה. ובשזיל מה הוא מזרו את עצמו, בעבור שירא שלא תחמיץ המנה. גם המנה היא נמוכה, ומורה על הכנעה, ומדת ענוה היא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכן חקיש על יתר המדות. ועל כן מצוה עלינו לאכול מצות בכל יום מהשבעה ימים ולכוין בכל יום בתיקון מדה אחת. וז"ש שנאכל מצות עם הכוונה של השבעה ימים.

המצוה מביאה אמונה בלב האדם וכן העומר חף למי שיש חיזה עינא בלבו בהסתר. ועל כן אמרו (מנחות סה.) שקראו העומר בעסק גדול על כל דבר ג' פעמים להוציא מלבן של לדוקים, אפי' מה שיש בלבן בלי התגלות. והבעל אומנות נקרא אומן, לפי שבטחונו ואמונתו הוא על האומנות ההוא להחיות את נפשו ממנה. וע"כ אמרו (ב"ר א, א) ואהיה אלנו אומן (משלי ת, ל) אל תקרא אומן אלא אומן, שמורה היא אומנתו של הקב"ה. בעבור שהוא מובטח בה שתחזור את ישראל לאמונה שלימה כשילמדו התורה, ועל כן אמרו כל אומן שונא את אומנתו, כי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (נגעים פ"ב מ"ה), שהאדם הנוכחי הוא כמו ראוי מוצק, שרואין בו את עצמו מכף רגלו ועד קדקדו. ועל כן כשמטיל

(כט, ג) בזהו נרו עלי ראשי, אבל בגופו לא נפח עדיין נשמת חיים. כמו כן צרי בני אדם קצובין מראש השנה הגשמיות שלהן, עד הפסח שבא להן הרוחניות. ועל כן אם היינו שואלין צרכינו היה עלינו מקטרגים רבים שיפששו במעשינו אם ראויים אנו לכך, ולכן התקינו שיכריזו הש"ץ מקודם, והוא פועל בהכרזה זו שיהיה כמו כן איתערותא דלעילא, וגם מן השמים יוצא הכרזו לעומתו שישראל על הגשם. ואם כן אינן יכולין לקטרג עוד, כי מחוייבין אוננו בזה אחר שהכריזו עלינו כך מן השמים. אבל בפרוס הפסח הגשם חלף הלך לו, והיא עת ירידת הטל שהוא של תמיה ודבר רוחני, ואין מי שיכול לקטרג על שאנו שואלין דבר רוחני ולכן אין צריכין להכריז.

בסעודת שחרית ליום שני של פסח

וישובות המן ממחרת הפסח (יהושע ה, יב). ביאור הענין וטעמא דמלתא, כי צו' באדר מת משה (מגילה יג.), ויום ההוא ערב שבת היה, והיו ראשין להותיר מן המן למשמרת עד הבוקר. ואח"כ נשתלח צו ברכה והספיק להם עד י"ו בניסן שהקריבו את העומר. ואותו הדור היו דור דעה, שישראל היה בעת ההיא במעמד היותר חשוב מכל הדורות שלפניהם ולאחריהם עד היום. ומשה בעצמו העיד עליהם ואתם הדבקים וגו' חיים כלכם היום (דברים ד, ד). והיו כלם בעלי רוח הקודש, וכשהקריבו העומר הרגישו ברות הקודש שעמיד לעמוד זורר ליהודים ומשז מחשבת לאדם, ועל כן ראו ועשו בענין הקרבת העומר לשבור כחו ועול סבלו לכל יוכל להרע להם. ואולם אחרי עשותם זאת פסק מהם המן, כי לבעבור זה ניתן להם המן עד

מוס בחצירו נמוס עלמנו הוא פוסל. ולזאת הוא שונא אותו.

המלאכים שנאו אלל אברהם אבינו לבקר (בראשית יח) שהו אללו יותר משבעה חדשים. כי ביום הכפורים נמול (פרקי דר"א פכ"ט), ובשעת פטירתו היה פסח שאכלו מצות אללו.

לפנים בישראל היה דבר יקר מאוד לברך איש את בנו או לאדם אחר. ולא כמנהג הצעלי בחים עתה שמזכרין בניהם מדי שבת בשבתו פעמיים ושלש. ואם כך היה בימים קדמוניות לא נעשה הקנאה בין יעקב ועשו. רק ש'חך המחין עד ש'יהיה עת ר'און והוא בליל פסח. ועיקר הנצחה היתה לריכה להיות בשעת האכילה, ולבסוף נתגלגל הדבר שקבל יעקב הנצרות. ואיתא במדרש (ב"ר סו, ה) ויהי אך י'א י'א יעקב (בראשית כו, ל), שעמד אחורי הדלת. פירוש, שמנהג ישראל שפותחין הדלת בשעה שאומרין שפוך חמתך, וכשהגיע י'חך לזה הלך יעקב לפתוח הדלת וראוה את עשו בא לקראתו. והתחבא יעקב את עלמו אחורי הדלת. התחיל עשו מנעק ברכני גם אני, שיאכל גם כן ממאכלו. ואולם י'חך אכל כנר את האפיקומן ולא היה ראוי לאכול עוד.

בסעודת יום ב' דחורה"מ

כי כאשר ירד הגשם והשלג וגו' ושמה לא ישוב כי אם הרדה וגו' (ישעיה נה, י). מדקדוק הלשון משמע שאחר שהרוה את הארץ, ישוב שמה. וביאור הענין, שהגשם כשירד מן השמים נקרא מטר, שהוא דבר רוחני, עד בואו לעולם הזה מתגשם. ועי"כ הוא

מוליד ומזמיח את הארץ, שהזרעים נמשכין למעלה לשרשן. ועי"י האכילה בכוונה נתעלה הרוחניות שבהן אל המקום אשר היה שם אהלי' בתחלה.

עיקר כבוד התורה הם הדקדוקים. ורוב הדינים והמשפטים תלוים בהם, כי ממשנה אחת מדקדקין כמה פוסקים רש"י וחוס' וכן כל אחד בפנים אחרים, ומשנה לא זזה ממקומה. ועל הנומנין לב לדקדק נאמר (שמאל א' ג, ל) כי מכבדי אכבד. ועל מי שאינו חושש בכך נאמר ההיפוך.

ענין אכילת המלאכים אצל אברהם אבינו (בראשית יח). המה דברים נפלאים ונעלמים, שהגיד להם כל כוונת המאכלים כשעמד עליהם תחת העץ, שנתורה לא נאמר רק לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג, יט), ובאמת אפי' בשר שור בחלב פרה ג"כ אסור. גם איסור אכילה לא נאמר בתורה, ובר קפרא היה בקי בכך מאוד (עי' קה"ר א, ד). ובימי חורפי השגחתי על כל תכונת המאכלים ומהותם וזורתם.

אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור (שמות לד, ז). לבאר הסמיכות נראה. כי ידוע שעיקר הע"ז היא תערוכת הדעות רעות ושבושי מחשבות רעות שבלב האדם. שמסכה הוא לשון תערוכת, כמו למסוך יין. שאין דעתו מיושבת בהאמונה והבטחון, פעם יאמין ויבטח בשם ה' ולשעה קלה יסוג אחור. וזה נתקן על ידי אכילת מצה. ובעבור זה בלאת ישראל ממזרים אמונה גדולה היתה בעם שנאה להם ע"י אכילת המצה, וזה ביאור הכתוב.

בסעודת יום ג' דחזה"מ

יכולין לשוב למדריגתן עד שזא יעקב והעלן
(עי' ז"ר כח, יב).

יום ג' עיו"ט האחרון של פסח

טעם למה שותין ד' כוסות בסדר ליל א'
דפסח ואין אוכלין רק כזית מצה א'.
צ"אור הדבר, לכוונת הד' כוסות הם כנגד ד'
לשונות של גאולה והואצתי והצלתי וגאלתי
ולקחתי (שמו"ר ו, ד). וקשה הלא בכל שנת
ויו"ט יש זכר ליציאת מצרים, ולמה אין נוהגין
מצוה זו בכל שנת ויו"ט. ושורש הדבר דבכל
שנת ויו"ט הוא רק בזכר, ובפסח הוא בפועל.
והענין הוא שאמרנו בזה"ק ע"פ (שמות יג,
יח) ויסב אלהים, שעשה להם הסיבה כמו
שעושי' למנוחת העיף. פירוש, כי כשאדם חולה
אינו מרגיש כל כך בהכאיבות אשר נדכה בחליו,
עד אשר יקל חליו מעליו וינחם אז הוא מתחיל
להרגיש ונחלש ונריך סעד וסמך. והנה גבי
סוטה נאמר (במדבר ה, יט) אם שכב וגו' ואם
לא שכב הנקי, ונריך להצין הלא גם אם לא שכב
לא טוב עשתה שעברה על איסור יחוד. והענין
הוא, שהמים המאריים היו כמו מרקחת
שעושי' להחולה להקאה, שהרע נדמה לחוץ
והטוב נשאר בו. וכמו כן הד' כוסות הללו הם
נגד הד' מדות רעות הבאים מד' יסודות, כגון
גאוה וכעס הבא מיסוד אש, ותלות רעות
הבאים ממים, ולשון הרע מרוח, ועלילות מעפר.
ודשאליתין על מה אין אוכלין רק כזית מצוה
ושותין ד' כוסות הלא מנהג העולם כך הוא
וגו' וכמו שבארתי שהמצה הם אומיות ונקודות,
וכתיב (משלי ד, ז) כי לקח טוב נתתי לכם.

מנהג ישראל חורה היא שכזיתין
באגרות למספר בני ישראל. לפי
שאסור להסיח דעתו מהספירה, שנריכין להיות

שבעת ימים מצות תאכל אשר צויתך
(שמות לד, יח). הלא דלא כתיב כאשר
צויתך כמו גבי שנת. והיינו שבמקום אחר
נאמר (דברים טו, ג) תאכל מצוה למען מזכור
את יום צאתך מארץ מצרים. וא"כ אכילת מצוה
אינה מצוה עצמית רק לזכרון למצוה אחרת,
שהיא זכירת יציאת מצרים. ובאמת אכילת מצוה
היא מצוה בפני עצמה, והיא אבר אחד מאיברי
הנשמה, שכמה פעמים נזכרו על אכילת מצוה.
ועל כן אמר כאן שתאכל מצוה לשם אכילת
מצוה. וזהו אשר צויתך לאכול, והוא כזונת
השבע מדות וכאמור (לעיל סעודת יום א'
דחזה"מ).

אל תאכלו ממנו נא וגו' כי אם צלי אש
(שמות יב, ט). טעמה דמלתא, כי יש
נשמות שאין להם תיקון עד שיטורפו ויתלבנו
בגיהנם מפסחא ועד עזרתא, שטהרת עונות
צריכה ליבון באש, כמ"ש (זכריה יג, ט)
צרפתים כצרוף את הכסף. ובמצוה צליית הפסח
מתקנו ולא הוצרכו להצטרף עוד בגיהנם.

המלאכים שהיו אצל אברהם אבינו (צראשית
יח), הם שני הפכיים. שמיכאל הוא
מסטרא דימינא וגבריאל הוא משמאל. והיה
אברהם צריך לצרף אותן ולמתקן זה בזה. ועל
כן נתן להם שני מאכלים, דהיינו חלב שהוא
ממדת חסד (עי' זוה"ק צראשית כח.), ודבר
עמהם מסוד החלב. ואח"כ נתן להם בשר
שהוא מדת הגבורה (זוה"ק שם), ואמר להם
סוד הבשר וצרף אותן למתקן.

אותן שני המלאכים שהלכו לסדום, ע"י
ששהו הרבה בעוה"ז * נתגשמו, ולא היו

(*) ע"י לעיל בסעודת יום א' דחזה"מ.

סיסרא כנד מאוד. ומה שנאמר (שופטים ד, יג) תשע מאות רכב צרול, אין הכוונה על אנשים יחידים, רק כל רכב היא לגיון ומחנה צפני עלמנו, וכולם היו מלוכזשים נחושת וצרול אשר טבעם לשקוע במים. וא"כ היה טורח רב להנחל להשליך את החיל הכבד הזה מרחק רב אל היס הגדול. רק רמז לדגים שבים שיצואו הנה ויקחו חלקם. וע"כ העלה כל דגים שבים. ומ"ש בזקנו, בעבור שהיו רבים יותר משערות ראשו וזקנו.

כל מה שיש בים יש ביבשה חוץ מן החולדה (חולין קכו). לפרש זה על צוריו יש הרבה לדבר. ובקילור נאמר, דאמרין בגמ' (עי' פסחים קיח:) למה נקרא שמה חולדה שדרה בעיקרי בחים. ועדיין קשה למה נקראת חולדה היה לה לקרות חורה. והאמת לפי שהעולם נקרא חלד, והיינו הך, דהא זהא חליא שהעולם נקרא ע"ש החולדה, והחולדה נקראת ע"ש העולם, והיינו רק היבשה נקרא חלד. ועוד שנמקום שהים עמוק אין הדגים נפיים על פניו כמו בשפת הים וגם לא בקרקעות הים, שטבע הדגים לשוט בעוצי המים, והחולדה נריכה לשכון בעקרי בחים. ועוד שאין בחים בים.

בסעודת ליל שביעי של פסח תקס"ו לפ"ק כי בחפזון יצאת ממצרים (דברים טו, ג). איחא בגמ' (ברכות ט). חד אמר חפזון דמצרים וחד אמר חפזון דישראל. הנה חפזון דמצרים יתכן, בעבור שאין בית אשר אין שם מת, והצהילו לגרשם בהחפזם. אבל חפזון דישראל צריך ביאור על מה ולמה נחפזו. והענין הוא כך, שלש פעמים פתח לנו השי"ת שער אמונה, שנשער בדעתינו אמונת חלקי עולם ה' באמת ובתמים, כמו ששיער אברהם אבינו

שבע שנתות תמימות. וכמ"ש צוה"ק (אחרי לו:) לנריך דלח יתאבד מיניה חושבנא דא. וכן נהגתי בעצמי לומר כמה פעמים ביום בלי ברכה היום כך וכך לעומר.

בסעודת יום ד' דחוה"מ עש"ק ועיר"ט על מצות ומרורים יאכלוהו (שמות יב, ט). ונריך להבין מפני מה נהגין לאכול המרור קודם הסעודה, הא הפסח נאכל על השובע בסוף סעודה וגזיה כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו. בשלמא מה שמזכרין על אכילת מצה בתחילת הסעודה הוא מוכרח, משום שעל כרחו צריכין לאכול מצה בסעודה, ונריך לנריך עובר לעשייתן, אבל במרור קשיא. ונ"ל משום דמצה מורה על הגאולה, ומרור מורה על הגלות. והנה בזמן שצית המקדש היה קיים שהיו יודעין שיהיה גלות לבסוף על כן אכלו המרור לבסוף. אבל בזמן הזה שאנו מחכים ומנפים לגאולת עולם במהרה בימינו וסוף הכבוד לבוא, על כן אוכלין המרור תחלה.

במדדש (ילקו"ש שופטים, מג) בשעה שירד סיסרא לנחל קישון העלה בזקנו כל דגים שבים. ונ"ל ע"פ מ"ש (פסחים קיח:) בפסוק (שופטים ה, כא) נחל קישון גרפס, שהנחל היה ערב לים סוף בעד השי"ת, שיחזיר לו כנגד כל חיל מצרים שהקיא ליבשה, ונתקיימה בחילו של סיסרא. והחיל הזה היה רב מאוד, שנמצאים נאמר (שמות יד, ז) ושלישים על כלו, שכנגד כל אחד מישראל לקחו שלשים מצריים (ילק"ש בשלח רל). וגם היו סבורין שישראל הם הרבה יותר מס' רבוא שלא ידעו מאותן שמחו נג' ימי אפילה. וא"כ לקחו הרבה יותר משלשים פעם ס' רבוא, וא"כ הי' חיל

בעלנו כשהכיר את הצורא שיש מציאות אלקות. והשליך אחרי גיוו כל הדעות וחכמות הזרות של בני דורו נמרוד וחביריו, והיה הדבר קשה עליו מאוד להגיע אל האמת עד שנגלה עליו הקב"ה וזוהו לילך להארץ הקדושה, ובעבור שהיה מפחד תמיד שלא יסוג אחור ויפול ממדרגה ומעלה שהגיע אליה, לזאת שם עזת בנפשו ועשה לו בכל פעם סייגים וגדרים. כי כל המצות הם סגולות כמו מצות ציית שהיא סגולה לכל יתורו אחרי לבנם ועיניהם סרקורי דעבירה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה). ומצות חפילין היא סגולה שנאמר בה (שמות יג, ט) למען תהיה תורת ה' בפיך, וכל "למען" סגולה הוא, כמו למען ירבו ימיכם וגו' (דברים יא, נא), וחפילין ג"כ מסוגלים לתורה. ובדרך הזה קיים כל התרי"ג מצות. והוקשה לו הדבר. עד שצא יצחק אבינו שהיה מדתו בגבורה, גבר בכלא. ומי יוכל להכריע בין שני צדיקים קדושים כאלו. ומבין שניהם יאל יעקב שהיה שלימה דאבהן. ולא עסק רק באלוקיית והיה רק יושב אוהלים.

ככל החיון הזה היא ענין יציאת מצרים, לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים, אף כי בכל דור ודור מימות אברהם אבינו עד עכשיו, אין יום שאין בו יציאת מצרים — ממצר ים ההולך וסוער להדיח את כל הקרב אל משכן ה', ולהדיח שכל בינת האדם הישר הולך מלהסתפח בנחלת ה'. והקב"ה ברחמיו מילנו מידם נוהן לנו עזו ותעצומות לעשות היל' הרבה לנו תורה ומצות ולא נסוג אהור ממנו. וענין יצי"מ בעת ההיא היה פועל דמיון מיד ולדורות, רק שבאותו פעם היה הדבר במעשה, ובאמת התורה היא נתייית. ועל כן כשהיו ישראל במצרים לא ידעו את ה', והיו בקטנות גדול, עד שאמרו עליהם מלאכי השרת (וזה"ק תרומה קע:). הללו עובדי

ע"ז והללו עובדי ע"ז, ולא היו עובדי ע"ז בפועל ממש לעז ואבן, רק שלא הייתה אמונתם שלימה באמת ובעטתה. וכאשר נישר אותם צורת הגאולה נאמר (שמות ד, לא) ויאמן העם. כי נגלה עליהם מלך מלכי המלכים בכבודו ובעלנו ונכנסו לגלות ודביקות גדול. ובעבור זה נחפזו מאוד, מחמת החשוקה הגדולה באור פני מלך חיים, ולא שמו עיניהם על האכילה ועניני העוה"ז ולא עשו להם צידה. וזה היה חפזון שלהם, כי רוח ה' נססה בהם וגורשו ממצרים מכל הקטנות ומכל החומריות והזהמות. וזה היה ההערה הראשונה ששפך הצורא ית"ש את רוחו עליהם להטות לבנם אליו. אחרי הדברים והאמת האלה נשאם על כנפי נשרים מרעמסס לסוכות ארבע מצות פרסה. ולבעבור נקוחם זיה להם לחזור לאחוריהם, וחזרו עד צלל צפון שהיה מקום טומאה, ונעשה באיזה חכמה מוטעת שהמצרים אמרו עליו קשה יראתם (מכילתא ר"פ בשלח). ועי"כ נכנסו שנית לקטנות השכל, כי המקום גורם. ולמען שלא יפלו ממדרגתם דבקו עצמם ביראה, וזה היה בתומכי נפשם לכל יסוגו אחור. וגם אחרי כן כשחנו על הים היו צלרה גדולה וכמעט נטו רגלם שנחלקו לכיתות, ומהם שאמרו חלל ממנו ונעבדה את מצרים, כמ"ש בתרגום יונתן (שמות יד, יג). ועי"כ אמר הקב"ה למשה (שם יד, טו) דבר אל בני ישראל ויסעו, ואמרו צוה"ק (בשלח מה). דבעתיקא תליא מלתא, פירוש, שאמר להם שיסיעו עצמם ממחשבותיהם ודעיותיהם שהיה להם עד הנה, שעדיין אינם צשורש האמונה באמת כראוי. וכשמעם קך נבהלו מאוד והתחילו לטובע בים, ונכנסו לאמונה שלימה והגיעו אל האמת. ועי"כ נאמר (שם, שם) לא) וירא ישראל את הים, שהוא ישראל סבא (וזה"ק בשלח נג.). והוא הזקן המרחף על בנו כנשר יעיר קנו.

הלל לא אכלו עדיין מן המן ולא ידעו עדיין טעמו ואיך שיך לומר שטעמו טעם מן. ועוד קשה למה אפו העוגות מצות, הלל לא נטעו בפסח מצרים לאכול מצות רק עם הפסח, אבל כל שבעה היו רשאין לאכול חמץ. וביאור הדבר, דהנה האספסוף אשר נוקשו ונלכדו במאור רעה שהתאוו לכל הדברים. ושמו עזות ננפסם למצוא סיבה ודרך הקודש וענה טובה שיוכלו לשבו למקומם ולדביקותם הראשון. וזכרו ימי נאחם מארץ מצרים שהיה בתכלית הגדלות, ולא היה להם שום תאוה למאכל, שגם זרה לא עשו להם, ומעט הנצק שהיה צידם לא ראו לאפות שלא נתרעבו לאכלה, רק נשאום על שכמם שמה ינטרכו נשים וקטנים. ואח"כ כשלא ראו לטרוח עוד במשאו אפיהו. ועשו אותם עוגות שהוא חררה נמוכה, שאותו הצורה מסוגלת ג"כ לנטל תאות המאכל. והראיה ע"ז שהרי הספיק להם ששים ואחת סעודות, וצודאפי הנצק היה דבר מועט, שלא הניחום על חמורים וסוסים רק נשאום על שכמם, ואין בכת האדם לישא אפילו חצי מחנה של ס"א סעודות על שכמו. ובעת ההיא היו במדרגה גבוה מאוד ואם לא ירדו ממדרגתן לא ננטרכו כלל אל המן. וע"ז אמרו (בהגש"פ) אלו ספק לרכינו במדבר ולא האכילנו את המן דיינו, פירוש שהיה די לנו בלא המן, באותו העוגות. ולא ננטרכו אל המן, רק שאח"כ נפלו ממדרגתן שהיה סמוך למלחמת עמלק, ונאמר שם (שמות טו, ב) וילינו העם וגו', ומשה אמר להם ונחנו מה לא עלינו חלונותיכם כי על ה'. וע"כ הוצרכו אל המן, שהיה ג"כ אוכל רוחני ושכלי, והיה נבלע באיברים (יומא עה:). וכבר פירשתי לכם שלא היה נבלע דרך הושט, שלא הוצרכו לכרס והמסס וקיבה שמלאכתן לברר האוכל ולדחות הפסולת, ובמן לא היה פסולת ונבלע דרך

לפיכך חנחנו חייבים להשים עינינו ולבנו על כל הניסים והנפלאות שעשה לנו אב הרחמן. והנה קריעת ים סוף לא היה לרחבו, רק באותו צד שירדו שם עלו (עי' חוס' ערכין טו. ד"ה כסס), והלכו בעיקוס, שנעבור זה כמה שוטים שקלקלו, חשבו שהיה בדרך הטבע, שנקרש הים וכדומה. אבל הרמב"ם בספר המורה, כתב שכל הניסים הוא יכול להכניס ולייחס אל הטבע חוץ מקריעת ים סוף, ויש בזה חכמה גדולה בזה שייחס הניסים אל דרך הטבע, והים לא נתבקע עד אשמורת הצוקר. ואיחא במדרש (ילק"ש בשלת, רל) ושלישים על לנו, שכנגד כל אחד מיישראל לקחו המצרים שלושים, והם לא ידעו מאותם שמתו בימי אפילה. וא"כ לקחו עם רב. וכשעלה האחרון שבישראל ליבשה ירד הראשון שבמצרים להים. וגם זה גדול מאוד, איך הלכו כל ההמון הרב הזה בשעה לים. ובאמת על ישראל אין החדוש כל כך שהם הלכו ע"י הענן שיוכל למהר דרכו ואין שיעור, אבל על קפיצת הדרך של המצריים אתמהה * * (השמטות)

בסעודת ליל ח' אחרון של פסח

כבר ביארתי לכם פעמים רבות שהמצוה מבטלת תאות המאכל. ועתה אביא לכם ראיה מן הכתוב שנא' במתאוס (במדבר יא, ת) שטו העם ולקטו וגו' וקשה למה לא הזכיר מיד בנתינת המן המעלות שהזכיר עתה. ושורש הדבר שאמרו חז"ל (קדושין לח:) עוגה שהוציאו ממצרים טעמו בזה טעם מן. קשה

** באילנא דחיי פי ראה ע' 102 ד"ה כי בחפזון. מסיים מאמר זה: אך יש בזה סודות גדולים שאי אפשר לגלות וד"ל.

הקנה ומשם ירד להלב, ונתחלק לאזורים, וכלי הושט הכרס והלפטומכא וכדומה נשתמשו לדבר אחר וכמ"ש (תהלים מ, ט) ותורתך בתוך מעי. ועל כן כאן במחזאים נאמר (במדבר יא, ה) ועשו אותם עוגות, שנזכרו ימים מקדם שהיו טובים מאלה, וע"י נורת אכילה זו נתבטל תאות המאכל, ועל כן נאמר שטו העם ולקטו שלא אכלוהו דרך הושט.

ואשרי אדם מפחד חמיד, לא יאמין בעצמו אף אם הוא במדריגה הגדולה והגבוה יפחוד אל ה' ולא טובו שלא יגיעו ימי הרעה אשר מסיבות מתהפך מאיגרא רמא לזירא עמיקתא. והראיה ישראל שהיו פה בעת זאתם ממזרים במדריגה שאין למעלה הימנה ואעפ"כ נזרו אחור. וכמו כן אמר דוד (תהלים ל, ז) ואני אמרתי בשלוי כל אמוט לעולם, והשיר הזה אמר בילדותו, שמיים היומו לאיש עד זקנתו לא ישב בשלוי והשקט. ונתירא חמיד שלא יסוג אחור. אשר לזאת בעל נפש יחוש לעצמו להתאמן בכל כמו טרס נפלו אפילו במשיחה קטנה להתלות בחילן גדול בהר ה', והנה המשיחה קטנה היא האמונה השלימה. שמעתי מגדול א' מתלמידי מורי זצ"ל שאמר בשם רבו. שהעת המסוגלת לזה היא בליל ז' של פסח, ויחזוק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בנדיקים הקדושים, לזה היא תועלת גדול וסגולה אמיתית, שזיוס זה נאמר (שמות יד, לא) ויאמינו בה' ובמשה, שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה.

ובזה יובן מ"ש משה לתולוגנים (שמות טו, ח) לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. וקשה מה היה לו למשה להגדיל עוון ישראל ולהרבות הקטרוג עליהם. אלא שכך אמר להם, כל זמן שאתם מקושרים בי באחדות גמור אזי גם השי"ת משרה שכינתו ביניכם, אבל כשתחלקו

עמי תפרדו אמונתכם מהשי"ת. וזה הוא ענין קטיעה בר שלום הידוע, שבהריגתו אמר כל נכסי לרבי עקיבא וצביריו, ואלא ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולנניו מחצה לאהרן ומחצה לנניו (ע"ז י:). וקשה וזי שיחתו של קטיעה תורה היא, שידקדק לדרוש בהן כמו בתה"ק שאינו מיותר אפילו אות אחת ונרין לדקדק ולהבין כוונת המקרא שבדלתי היה כך, אבל בדבר קטיעה שמא לא כך היה כוונתו, וכי לממונו של קטיעה היה ר"ע תאב. וביאור הדבר עפ"מ"ש (ברכות סא:) על ר"ע שהיה מאריך בלחוד וכו' ואמרו לו תלמידיו עד כאן וכו' והשיב להם כל ימי הייתי מטעור וכו', ומפורש אצלי בארוכה איך טען עמהם והפסיק באמצע הייחוד. ועכשיו נתרן מ"ש למה הלטער כל ימיו ע"ז, וכי רשאי האדם להביא את עצמו לידי כך או להתאוות לזה, ואדרבא יותר טוב שלא ילטו יכרים בישראל, רק כשבא לידו הוא מחוייב לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה ולקדש השם ולא להתאוות שיבא לידו. ושורש הדבר, שר"ע היה מתירא בכל פעם שאמר פרשת שמע וגו' והיה בודאי כוונתו ליהרג על קדושת השם באהבה רבה, ומ"מ לא האמין בעצמו שמא כשיבוא לידו לא יהא סיפק בידו ושלט ברוחו לקיים דבורו, והלטער כל ימיו שמא יפול ממדריגה זו. וח"ש כל ימי הייתי מטעור מתי יבוא לידי — שמא יבוא לידי ולא אקיימנו, שלא אקרב ח"ו, ומה נתירא ג"כ קטיעה בר שלום, שהרי מעולם לא נתגייר ולא לבש ציית ותפילין, רק עתה צפתה פתאום עבר עליו רוח טהרה ונתגייר ונעשה גר דק, ומדאגה מדבר פן בשעה אחרונה לא יוכל לעמוד בנסיון אף שקטע ערלתו. ע"כ אמר כל נכסי לר"ע, כל מגמת פני ומחשבותי ודיעותי ומעצדי אחוים ומקושרים עם ר"ע. ועלה טובה הזאת יסייע לו

לחם גם לעניים. וכמו כן בסוכות עיקר העובדות הם צמעשה בעיני דירה והכלים שיכנסו לחוכה, הארבעה מינים, וחשבו כעין מדורו. שכל ענייניהם יעשו בסוכה, שלא נתפרש בפוסקים שמצות סוכה היא רק האכילה בחוכה, רק על האכילה הוקצעה הברכה, והאכילה היא לורך הגוף, ע"כ צוה ליתן לעניים. אבל בש"ע ופוסקים שנעשו לדינא בדורותינו שאוכלין ושותין ללורך עצמן, ע"כ הוצרכו להזהיר ולצוות על נתינת מעות חיטין שהוא חיוב ג"כ בחג הפסח.

בסעודת שחרית לאחרון של פסח

לגזור ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו (תהלים קלו, יג). איכא למידק דהו"ל למכתב לבוקע ים סוף לבקעים, או לקורע ים סוף לקרעים, כלישנא דקרא, ומהו לשון גזרים. וגבי אצריהם אצינו נאמר (בראשית טו, י) ויבחר אותם וגו' בין הגזרים האלה, ושם שיך שפיר לשון גזרים, כדרך כורתי ברית שמקבל עליו לקיים גזרת חבירו וחבירו מקבל על עצמו לקיים גזירתו, וכמו כן ביזם ההוא כרת ה' את אצרים ברית לחם לנו את ארץ כנען אחוזת עולם, ולעמוד לנו בכל עת זרותינו, ולגאלינו גאולת עולם, ואנחנו נקיים גזירותיו ומצותיו ותורותיו. אבל הכא מאי כריתות ברית איכא. עוד קשה הא קריעת ים סוף לבדה לא הייתה טובה לישראל, רק מה שנאמר להלן והעביר ישראל בתוכו וגו', וזה אומר מלאך אחר ועוד מהו כי לעולם חסדו, וכי חסד זה לעולם הוא. אמנם כן הוא, שכל זמן יש יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, ואין בעל הנס מכיר בניסו. והנה העולם כמנהגו נוהג סדר, המפרש בים סמוך

באחיזתו בהלדיק לכל יפרד ממדריגתו. ולזה דרש ר"ע בעבור שהיה לבבו נאמן עם ה' לעשות הטוב לפניו בצמח ובחמים, ע"כ הוא מוותר לו מחנה מזכיותיו.

בסעודת יום ח' אחרון של פסח

בש"ע או"ח (תכ"ט ס"א) פסק שמחוייבין ליתן מעות חיטין לקמחא דפסח. ובאמת לכאורה נראה להיפך שבתוה"ק לא נאמר בפסח ונתת לגר ליחוס ולאמנה כמו שנא' גבי שבועות וסוכות (דברים טו, יא-ז), שצכולס צוה על מתנת עניים ופסחה לא צוה. וציאור הענין, שקודם חטא אדם הראשון שהיה גופו מוזקב יותר מנשמותו, ותכלית הבריאה היה להתפרסם אלקותו שידעו כל הברואים מגדולת הבורא. כי איך יעלה על הדעת שדבר נברא לא ידע מי עשאו ומי כוננו זה ענין רע. ובאמת אח"כ לא נשלמה תחלת המחשבה, אף שאדה"ר לא נחתיב כל כך שאשתו הסיתה אותו ומאי דהוה הוה, ומאז אי אפשר לעשות שום מצוה בשלימות, כי אין אדם לדיק בדרך שיעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ). לשון חסרון, שאי אפשר לו לעשותה בלי חסרון, עד לאתם ממזרים שנפסקה זוהמתן, ונתינת התורה הייתה לתכלית ההנהגה אשר אלקים חשבה לטובה בעת הבריאה. והנה בפסח נתבטל תאוות המאכל, וכל מצות הפסח הם בעיני האכילה מצות ומרורים וירקות וקרובן פסח, וכל עמל אדם לפיהו. ועל כן אין לדבר ממתנות עניים, שהרי אין לנו עסקים צוה עתה וכבר נתבטל תאוות המאכל. אבל בשבועות שעיקר העובדות הם במחשבה לקבל מלכות שמים ועול תורה, ומכל מקום על הלחם יחיה האדם, שעכ"פ צריכין לאכול, ע"כ הוצרך לצוות

פיהם יתנהג כל השנה, שאם לא יתקן בחודש הזה התנועה המשמשת אזי הוא מעוות שלא יוכל לתקן עוד. וחודש ניסן מיוחד ומסוגל לתקן השיחה. וע"כ אמרו (בהגש"פ) מזה עלינו לספר ביציאת מצרים, ולכאורה אינו מובן, שלשון סיפור אינו שייך רק בדבר חדש שלא ידע חזירו עד הנה, ובאמת אפי' כלנו חכמים ונבונים מזה עלינו לספר וכו'. אבל הכוונה הוא שכל סיפורי חדש זה יהיה רק לספר תהלת ה' ולתקן צרות הלשון. וזה נקרא צריחת צריח, לכרות צריח אמת ויציב עם הצורה ב"ה לצלמי דבר דברים בטלים אשר לא לה' הנה, רק בדבר ה' יקום לעולם והתנועות האלה נקראין ימים צפתת, וכן בכל חודש נריך לכרות צריח אמת עם הצורה ית"ש על התנועה המסוגלת לתקן באותו חודש. וז"ש לגזור ים סוף לגזרים, שאנחנו כורתים צריח על הימים האלה, והחסד הזה הוא מעולם ועד עולם.

(השמות)

בסעודת אסרו חג של פסח

רבי יהודה בן בתירא היה בניציבין (פסחים ג:). ולכאורה קשה איך ילא מעיר הקודש לדור בחוזה לארץ, שמקודש היה דירתו בירושלים שהיה נשיא עם יושעי אחיו קודם הלל (שם סו.). גם על שמאי והלל קשה על שלא נקברו בירושלים. ושרש הדבר, שכל אחד מישראל יש לו בארץ ישראל מקום ומחנב אשר משם נברא, ואם הוא נקבר במקום ההוא אינו נריך להתגלגל עוד שנאמר (דברים לב, מג) וכפר אדמתו עמו. וחסידי הראשונים היו מכירין את מקומם, ועל כן אמר השי"ת לאיוב (איוב לח, ד) איפה היית ביסדי ארץ, איפה שלך היכן הייתה (שמו"ר מ, ג). ואפשר שלעמ

לשפת היס אינן צריכין להשמר כל כך ממכשולות ורדיפת המים עד צואם לאמצעות המים צריכין שמירה מעולה והשאמה גדולה לכל יתגנפו בהנהגת הספייה, ואחר עזרם לשלום צהגיעם לשפת היס השי גם שמה ילכו לבטח דרכם אין שטן ואין פגע רע. וכמו כן הוא צהולדת האדם, שתינוק קטון אף שיש לו יצה"ר מכל מקום אינו חוטא, ואם ילמדוהו מושכלות יהא נקל להבין יותר מן הגדולים. ומעת היותו לאיש כל עוד שיבוא בשנים אף שיחגבר על יצרו ויכניע תאוות לבו מכל מקום הוא עלול לחטא יותר, עד אח"כ בהתקצרו לימי הזקנה ישוב כימי עלומיו ויתרחק מן העבירה. וטעמא דמלתא, כי בלאחז מרחס אמו עדיין אינו מוגשם כל כך שאינו רחוק הרבה משכל הפועל ומחנב נשמתו, וכאשר יבוא בשנים הוא מתגשם יותר עד הגיעו לימי ירידה ישוב כימי קדם ויזה"ר פסק ממנו.

והנה למעלה מגלגל השמש אינן נופלים תחת הזמן, כי כל מה שאנו מונין ימים שנים חדשים הוא ע"י שני המאורות. ובחורה לא נכתבו נקודות רק נמסרו בעל פה, ויכולין אנתנו לקרות ימים צפתת"ח שנים צחול"ס, ואיתא בס' יצירה (פ"ה מ"ו) שיש י"ב מנהיגים בנפש, שכל אחד מנהיג בחודש אחד בשנה, כגון שיחה שמיעה הילוך וכו' והם תלוין בי"ב פשוטות ה'ו'ז'ח'ט'י'ל'ג'נ'ס'ע'צ'ק' שכל א' משמש בחודש שלו, כמ"ש (שם מ"ו) המליך אות ה' בשיחה וקשר לו כתר ניסן בשנה וכו', פירוש לפת"ש שהקשה צוה"ק (נח מ). כיון שהמנה מצאה האדם לידי קדושה גדולה א"כ למה אין אוכלין מזה כל השנה כולה. ותירץ בס' החינוך שהיה הדבר טורח גדול והלואי שנשמור הז' ימים כהלכתן. ולואת נחלקון תנועות האדם בכל חודש תנועה אחרת, ושעל

ההיא עדיין לא הגיע איוב למעלה הזאת לידע ולבחון מקום מחצו, ועל כן אמר ישעיה הנביא על שבנא הסופר מה לך זה כי חצבת לך פה קבר (ישעיה כג, טז). שעד שלא קלקל היה יודע מקום מחצו הראוי לקברו בירושלים, אבל אח"כ איבד מדריגתו, וכמה פעמים שהארץ מקיאה ופולטת מי שאינו ראוי לך, ועל כן אמר לו (שם כג, יח) לנוף ינפך אנפה כדור וגו', שתטרוך להתגלגל עוד.

יום א' פ' שמיני

צריך ביאור איך ספרו ספירת עומר במדבר. הלא לא יכלו לומר היום כך וכך לעומר, שהרי לא הקריבו העומר. ולדעתי נראה, שבאמת ספרו, שכן משמע בזה"ק (עי' אמור לו:) שהמזבח היחיד מתחלת חיקף בעת זאת ממזרים. ונראה שספרו ליציאת מצרים, והוא שאמר משה (שמות יג, ד) היום אתם יוצאים, שכל מי שיש בו קדושה יתירה, צריך לנהוג בו כבוד כמו לכהנים וללויים. ובעת ההיא היו הנכורים מקודשים, ואמר להם פרשה זו, שפ' זו נאמרה מיד ביום שיצאו, ואלו היו סופרים כך מיום ההוא והלאה, ולא נפלו ממדריגתן, לא הוצרכו כלל להקרבת העומר. ובה יובן מ"ש משה ליהושע (שם יז, ט) לא הלחם בעמלק מחר. וצריך להבין למה לא אמר הלחם מיד, הלא למלחמה צריך זריח שלא תגבר יד האויב. והענין הוא, דמן הדין מחוייבין לספור מיד בשקיעת החמה, דזריזין מקדימין למנות. וכשראה משה שנתעללו ולא ספרו מיד, הבין שירדו ממעלתן. ובדאי יבוא עמלק מחר, שיהא לו קצת חלוי ראש. וע"כ צוה ליהושע שיהא מוכן למלחמה.